

Christian 4 til højre og venstre hånd

Christian IV til højre og Venstre Hånd, Friller.

Christian IV.s børn med Dronning Anna Kathrine, Kirsten Munk og ude for ægteskab.

Her er ikke medtaget alle børn - en del døde kort tid efter fødslen eller som små.

Se 21 børn Christian 4 - her er medtaget alle børn

Astrologer lagde Christian's horoskop, som bl.a. sagde, at han ville blive kysk, alligevel lykkedes det Christian at avle 23 børn med to koner og tre elskerinder.

Anna Kathrine 1575 - 1612

Børn:

Prins Christian 1603 - 47

Hertug Ulrik 1611 - 33

Konge Fredrik 3 1609 - 70

Kirsten Madsdatter ? - 1629

Børn:

Christian Ulrik Gyldenløve 1611 - 40

Karen Andersdatter ?
- 1673

Hans Ulrik Gyldenløve 1615 - 46

Christian 4 til højre og venstre hånd

Kirsten Munk 1598 - 1658

Anna Katrine 1618 - 33

Sofie Elisabeth 1619 - 57

Leonora Christine 1624 - 98

Valdemar Christian 1622 - 56

Elisabeth Augusta 1623 - 77

Christiane 1626 - 70

Hedvig 1626 - 78

Dorothea Elisabeth 1629 - 87

Vibeke Kruse ? - 1648

Ulrik Christian Gyldenløve 1630 - 58

Elisabeth Sofie 1633 - 54

Anna Kathtine med Kongen

Christian 4 til højre og venstre hånd

Kirsten Munk

Vibeke Kruse

Anna Kathrine 1575 - 1612

Under et besøg af Christian IV i Mecklenburg, som var på rundrejse til de nordtyske fyrstehoffer, hvis egentlige formål var at finde en hustru. Af religiøse grunde skulle den kommende droning helst være lutheraner. Som kommende leder af de i særklasse mest magtfulde protestantiske stat blev der gjort stor stads af Christian, Særlig imponerende var de fester, kurfyrste Johan Georg af Brandenburg afholdt i Berlin i anledning af den unge konges besøg. Det må være ved denne lejlighed, at der blev aftalt ægteskab mellem Christian og kurfyrstens barnebarn, Anna Cathrine. Brandenburg var sammen med Sachsen den ledende lutheranske stat i Tyskland, politisk var forbindelsen derfor af stor betydning for Danmark.

I ugen op til kroningen 29.08.1596 indfandt de fyrstelige gæster sig. Stærkt repræsenteret var huset Hohenzollern med den brandenburgske kurfyrstes to sønner, markgreve Christian og fyrstebiskob Joacim Frederik af Magdeburg i spidsen. Sids nævnte var ledsaget af sin hustru og døtre, en af dem var Christian 4. tilkommende, Anna Cathrine, samt et følge på 200 personer.

Den 27. november 1597 blev Christian 4. gift med Anna Cathrine af Brandenburg. Der var pest i København, derfor skete det under beskedne former på Haderslevhus. Den 11. juni 1598 kronedes dronningen i Vor Frue Kirke i København.

Anna Kathrine 1575 - 1612

Til hende opførte Christian 4 det lille slot Ibstrup. Slottet, der påbegyndtes 1609, var ikke færdigt ved hendes død i 1612 og stod først klar 1618. Det lå ved det nuværende Jægersborg og blev revet ned i 1761.

Ganske vist var Chr. IV blevet gift med en ægte fyrstedatter, den 22-årige Anna Cathrine af Brandenburg, og havde pligtopfyldende påbegyndt de kongelige avlinsprocesser, men var der, sandt at sige, nogen fornøjelse forbundet med det? Anna Cathrine nåede at blive moder til syv børn, en var dødfødt og tre døde som spæde. Den ældste af dem, der levede, var sønnen Christian, som kom til verden i 1603. Rigsrådet valgte ham i 1608 til tronfølger, i 1610 hyldedes han på landstingene. Christian blev dog aldrig konge. Han døde i 1647, året før faderen. Af eftertiden er han kendt som den "udvalgte prins".

Anna Cathrine var stille og from, brylluppet på Haderslevhus havde på grund af pesten, der igen hærgede i Nordtyskland, været stilfærdigt og uden mange gæster.

Alt ved Anna Cathrine var stilfærdigt.

Anna Cathrine er gået over i historien som Christian IVs anonyme dronning. I enhver fremstilling om hende er det de samme adjektiver, der går igen:

From, beskeden, stilfærdig, anonym - dog lyder det konstant lidt opmuntret i de næsten enslydende beskrivelser af hende: en dygtig rytterske, der var glad for jagt.

Dermed er emnet Anna Cathrine udtømt. Hun kan ikke have gjort sig stærkt gældende, har måske haft opmærksomheden henvendt på de syv børnefødsler, hun måtte igennem. Fire af børnene døde ved fødslen eller som ganske små. Disse to - den stilfærdige, fromme dronning og den livslysten konge, som der altid stod et sus omkring af energi og støjende munterhed - disse to var ikke blot forskellige, men ganske inkommensurable størrelser. Blinde og døde for hinanden.

Sandsynligvis tromlede han den fromme dronning som højest reagerede med, små, spidse bemærkninger, når han drak for tæt for at stimulere sin ubændige livsappetit. Et temperaments betonet modspil at reagere på fik han næppe.

De to mennesker havde ikke meget at sige hinanden. Hvad skulle de bruge hinanden til?

Det var ikke let for nogen af dem, hun skulle finde sig til rette i et fremmed land men en fremmed mand, hun ikke selv havde valgt.

Han skulle i gang med kongegerningen på den nyhvervede myndighedens uprøvede vilkår. Det resulterede i den dramatiske overreaktion. Hans Majestæts lydige elev rasede, gik til den og udfoldede nye sider i sin natur.

Anna Kathrine 1575 - 1612

samme adjektiver, der går igen:

Men det var ikke nogen opløsningsproces. Disciplinen sad, hvor den altid havde siddet, og pligterne blev passet, og ikke bare med venstre hånd.

Fra naturens hånd var han med en kæmpestærk fysik, og altid fremhæves det i beskrivelserne af ham, at han morgenen efter en gennemsviret nat var ude på sin hest ved dagry, mens vennerne var bevidstløse af tømmermænd.

Dronningen døde midt i krigens tid af Koldfeber den nordiske form for malaria som ellers ikke blev regnet for særlig farlig. Men Anna Cathrine havde ikke modstandskraft til at klare sygdommen, hun døde ligeså beskedent og uden at gøre ulejlighed, som hun havde levet. Kongen forlod hende, da hun var bevidstløs.

Var det en flugt?

Han tog ud i Haven (Det senere Rosenborg), han vendte ikke tilbage, og dagen efter døde dronningen. Anna Cathrine død var ingen hjertesorg for kongen. Endnu havde han ikke mødt kærligheden, endnu besad han den uberørtes robusthed. Det er et spørgsmål om det er gået op for ham, at han havde et hjerte.

Ved siden af det tvungne forhold til den blege dronning havde kongen haft sine affære med andre kvinder, og det hører med til historien, at den sidste elskerinde (Kirsten Madsdatter) - eller frille som det kaldtes dengang, fik et trist skæbnefællesskab med Dronningen.

Anna Kathrine m Prins Christian

Anna Kathrine med Kongen

Kirsten Madsdatter ca. 1550 - 1613

Kirsten Madsdatter ca. 1550 - 1613

Kirsten Madsdatter har åbenbart været i dronningens følge under kongeparrets rejser til landstingene i 1610

Hun var måske datter af Mathias Hansen, der var borgmester i København. Kirsten Madsdatter var kammerpige hos dronning Anna Cathrine og mødte her kongen.

Anna Cathrine fødte sit sidste barn, sønnen Ulrik, 2. februar 1611, og dagen efter fødte Kirsten Madsdatter sin søn med Kongen, Christian Ulrik Gyldenløve (Navnet Gyldenløve var fælles for alle kongens frillebørn).

Efter dronningens død i marts måned 1612 flyttede Kirsten Madsdatter op til Kongen på slottet. Men det blev en kortvarig fryd for Kirsten. En morgen ikke længe efter sin ankomst sad hun ved spejlet, optaget af at flette perler ind i sit hår. Spejlet reflekterede den smukke pige, hvis hænder havde travlt med perlerne.

Pludselig skiftede billedet, pigens ansigt forsvandt og gav plads for dødens tomhed. Uden varsel var pigen faldet sammen, død på stedet.

Karen Andersdatter ? - 1673

Den sidste i rækken af de kvinder, Christian dyrkede, inden han Mødte Kirsten Munk, var Karen Andersdatter. Hendes fader, Anders Hansen, var skriver på Bremerholm. Ifølge de sparsomme og ikke meget pålidelige efterretninger om hende skal hun have været forlovet med præsten Niels Simonsen Glostrup, men Christian IV forelskede sig i hende og førte hende i begyndelsen af 1613 hjem på slottet fra et bryllupsgilde, hvor han havde danset med hende. Hendet raf han til et bryllup, blev straks meget varm på hende og tog hende med sig hjem samme nat. Hun fik i løbet af de par år, hun var kongens frille, et pardøtre og en søn, Hans Ulrik Gyldenløve.

Med henblik på fremtiden er det værd at lægge mærke til, at den ene af døtrene fik navnet Dorothea Elisabeth.

Da kongen traf Kirsten Munk, var Karen Andersdatters dage på slottet talte. Men hun kom derfra, fortælles det, "uden spot" og fik tildelt en gård af sin kongelige eks. elsker.

Men hadet til den ene kvinde (Kirsten Munk) og afhængigheden af den anden (Vibeke Kruse), gjorde ikke at kongen glemte den, han havde sendt fra sig for Kirsten Munks skyld. Snarere tværtimod.

Karen Andersdatter og hendes søn med kongen, Hans Ulrik Gyldenløve, måtte ikke lide nød eller forsømmes, og i 1622 tager kongen både juridisk og økonomisk del i købet af en gård til hende.

Kongen er stærkt optaget af, at Karen får, hvad der tilkommer hende ved købet, der ferske vand i gårdens "vandværk" er Karens og ikke naboers eller andres, der tror, de kan narre en enlig kvinde.

To år senere bliver der købt endnu en gård til Karen. Kongen har hende i sin erindring. Det er som om hendes gode egenskaber bliver sat i relief for kongen efter dramaerne med Kirsten Munk.

Hun opnår meget i disse år hos sin fordums kongelige elsker.

Han er så blød og eftergivende overfor Karen og Hans Ulrik, at det er påfaldende.

Men det får en ende.

Omkring 1640 var kongens i et særdeles ond lune som følge af Ellen Marsvin og Kirstens Munk, så at selv den fordums elskede Karen Andersdatter rammes af kongens onde lune. Nu havde han i årevis sørget for hende på alle mulige måder, hun og deres fælles søn, fik deres årlige sum, og han havde tilmed stået på tungen for hende og hjulpet hende med køb af gårde og alt muligt andet.

Og hvordan lønnede hun ham så?

Karen Andersdatter ? - 1673

Ved at ville gifte sig. Hun, der havde haft en kongelig elsker, havde nydt den ære at ligge ikongens arme, havde den uforskammethed at ville gifte sig med en anden. Det var igen et bevis på kvinders troløshed, og han ville ikke tolerere det. Hun havde at forblive tro mod minderne om ham, kongen - og leve på dem.

Der gik straks bud til rentemestrene om at standse betalingerne til Karen, nu havde hun jo en anden, så måtte han sandelig forsørge hende. Desuden skulle Hveen, som hun havde i forlening, fratages hende. Inde 1. maj måtte hun have flyttet sine ejendele fra Øen.

Dette blev skrevet i marts måned. Med derved blev det ikke. Kongen kom nogle dage efter på nye tanker, han skrev til Corfitz Ulfeldt og gav ordre til, at enhver lysning i kirken for Karen og hendes opvarter måtte forhindres. Hun skulle først skifte med Hans Ulrik.

I april havde kongen hørt, at Karen håbede, hun kunne beholde Hveen. Derfor skulle bønderne på øen bare vide at de ikke måtte hjælpe Karen - undtagen med at køre hendes ejendele ned til strande. "Såfremt hendes junker viser sig på øen, skal du sørge for, at ha bindes på hænder og fødder og afleveres hos dig" - bagefter var det meningen, at han skulle puttes i fangehullet.

Jalousiens dæmon fik øjensynligt kongen til at ønske junkeren anbragt i fangehullet. Så kunne han rådne op der.

Skæringsdagen 1. maj passerer, intet sker.

Men i eftersommeren går det løs igen. Kongen skriver til Frederik Urne:

"Jeg erfarer her i byen, at Karen Andersdatter er på Hveen og har sin junker Snarensvend hos sig, hvilken sidstnævnte du skal tage ved hovedet og spørge, hvem der har givet ham lov til at være på øen. Derpå skal han sendes hid til slottet og udleveres til slotsfogden. Og eftersom han har udtalt, han nok ville se, hvem der skulle tage ham til fange, må du sørge for at undersøge nøje, om han skjuler sig nogen steder. Gør han det, skal stedet omringes, så han kan sultes ud".

Allerede dagen efter må kongen slukøret indrømme, at Karens kæreste alligevel ikke var på øen.

Men giftermål mellem Karen og Kæresten blev ikke til noget. Og det var kongen ganske godt tilfreds med.

Karen bestråles igen af nådens lys.

Karen Andersdatter ? - 1673

Til sidst, hvor Christian IV lå for døden hvor han i sinbevidsthed blev klar over hvor det bar hen med ham, begyndte ha at træffe dispositioner, der pegede frem mod en tid, hvor han ville være fraværende. Han sørgede for, at Karen Andersdatter fik forhøjet det beløb, hun modtog fra Kongen, til 600 rigsdaler om året resten af hendes liv.

Kongens elskovsforbindelser med borgerpigerne vakte harme og forargelse både herhjemme og i udlandet.

I 1600-tallet så man officielt med strenge øjne på uægteskabelig sex, selv om folk generelt ikke var dydigere dengang end til andre tider. Men strafbart var det, og kongen havde selv rettertinget flere gange været med til at idømme hårde straffe både for ægteskabsbrud og for den synd at "beligge" adelige jomfruer. Der var ingen pardon, kongen var en barsk, men retfærdig dommer. Synderne fik valget mellem at miste livet ellergå i krig i udlandet.

Som Guds udvalgte var kongen selvfølgelig hævet over loven, og det kunne koste livet at formulere den opfattelse der sneg sig rundt mellem folk, at kongen var " en forhoret skælm". Det er erfarede en åbenmundet mand fra Lübeck, han blev henrettet, da han letsindigt havde givet udtryk for dette syn på sagen.

Det kunne ikke blive ved med at gå med de mere eller mindre løse forbindelser med borgermændenes døtre, og derfor mødte kongens mor og toaf hans søstre en dag op i København og forsøgt at lægge pres på ham for at få ham til at gifte sig igen.

Da han fik sat kniven på struben, samlede han sig sammen overfor den kvindelige overmagt og nægtede: han ville ikke igen ind i et fornufts-ægteskab med en fyrstelig prinsesse, der skulle være Dronning af Danmark, en kedsommelig dronning, han ikke kendte på forhånd, og som han havde pligt til at avle børn med. Endnu et kuld prinsebørn, at forsørge i al fremtid
- som fyrstebiskopper ved sekulariserede bispedømmer, ved fyrstelige giftermål i udlandet, eller hvad han ellers kunne oplede af muligheder, det ville give ham alt for mange spekulationer.

Han ville ikke. Endnu havde han ikke løst problemerne for første kuld. Og kongen var et overordentlig samvittighedsfuldt familie overhoved, når det gjaldt forsørgelsen af dem, han havde ansvar for.

Nej han ville ikke.

Skulle han giftes igen, skulle det være på hans egne betingelser. Han havde punktligt og pligtopfyldende avlet de børn, han var forpligtet til at avle. Det måtte være tilstrækkeligt. Det næste ægteskab skulle indgås på hans, dvs. på forelskeserotikkens betingelser.

Karen Andersdatter ? - 1673

Kirsten Munk 1598 - 1658

Da han fik sat kniven på struben, samlede han sig sammen overfor den kvindelige overmagt og nægtede: han ville ikke igen ind i et fornufts-ægteskab med en fyrstelig prinsesse, der skulle være Dronning af Danmark, en kedsommelig dronning, han ikke kendte på forhånd, og som han havde pligt til at avle børn med. Endnu et kuld prinsebørn, at forsørge i al fremtid
- som fyrstebiskopper ved sekulariserede bispedømmer, ved fyrstelige giftermål i udlandet, eller hvad han ellers kunne oplede af muligheder, det ville give ham alt for mange spekulationer.

Han ville ikke. Endnu havde han ikke løst problemerne for første kuld. Og kongen var et overordentlig samvittighedsfuldt familie overhoved, når det gjaldt forsørgelsen af dem, han havde ansvar for.

Nej han ville ikke.

Skulle han giftes igen, skulle det være på hans egne betingelser. Han havde punktligt og pligtopfyldende avlet de børn, han var forpligtet til at avle. Det måtte være tilstrækkeligt. Det næste ægteskab skulle indgås på hans, dvs. på forelskelses- og erotikkens betingelser.

Karen Andersdatter ? - 1673

Kirsten Munk 1598 – 1658

Kirsten Munk 1598 – 1658

I 1616 befandt Christian IV sig lidt over midten på sin livsbane, og netop på dette tidspunkt ser det ud, som om han har truffet nogle bevidste beslutninger ud fra fortidens erfaringer.

Der er ikke tale om en mentalitetsændring hos ham. Tværtimod

- han indretter sig pragmatisk, men sådan at hans selvudfoldelse under de givne omstændigheder får de bedst mulige betingelser, både på det politiske og på det personlige plan.

Nu skulle han være sin egen herre.

På det politiske område gjorde Christian sig nu gældende ved på sin skånselsløse facon at erklære, at da rigsrådet efterhånden var blevet en forsamling af "gamle og uformuesomme" (evneløse) medlemmer, så udnævnte han hermed syv nye friske adelsherre til at varetage det nødvendig arbejde.

Den en af de syv var hans egen personlige kansler, Christen Friis (til Kragerup), som indtrådte i embedet, efter at den forrige kansler - af samme navn: Christian Friis (til Borreby) var død.

Den nye kansler var af en ganske anden natur end den gamle, nemlig blid og stilfærdig i hele sit væsen. Ingen faderskikkelse som den gamle, ingen autoritet. Autoriteten skulle fra nu af ligge et andet, hos kongen selv.

Nu skulle han være sin egen herre.

At dette var hans tankegang, bekræftes af den kendsgerning, at han stadig ikke udnævnte nogen rigshofmester, skønt dette embede, som han var forpligtet til at besætte, havde stået tomt siden århundredeskiftet. Han skulle ikke have flere rigsråder at slås med end højst nødvendigt, og da embederne som statholder og rigsmark i de følgende år blev ledige, fordi deres indehavere døde, benyttede kongen samme taktik, han lod deres pladser stå tomme og overtog selv hele arbejdsbyrden. Der blev skumlet i krogene, men det tog han sig ikke af.

På det personlige plan gav han fra og med året 1616 sit liv en retning, som han aldrig siden fik drejet væk fra. Fra han i sommeren 1615 traf den 16-årige Kirsten Munk og til sin død 33 år senere. stod hendes navn iflammeskrift over alt, hvad han foretog sig.

Ingen ved præcist, hvornår og hvordan Christian IV traf Kirsten Munk. Til gengæld ved man at han omgående blev forelsket til op over begge ører. Lyst hår havde hun, "en rank og robust figur og fyldige sanselige træk" Den erotiske udstråling må have været stærk, for kongen besluttede sig straks, hende måtte han have, hende og ingen anden, og det helst lige med det samme.

Kirsten Munk 1598 – 1658

Men denne gang gik det ikke så let, som han var vant til. Karen havde straks brudt sin forlovelse, da kongen fik lyst til hende, halmstråene var i det hele taget blevet fejlet til side, så snart han før i tiden tilkendegav sine ønsker - men ikke denne gang, selvfølgelig skulle det netop blive besværligt, da han for første og sidste gang i sit liv blev alvorligt forelsket.

Eller forholdt det sig omvendt? Blev han så desperat forelsket, fordi der for en gangs skyld tårnede sig forhindringer op foran ham?

Frieren Christian IV.

Nu befaler jeg dig Gud i himlen og mit hjerte i dit.

Det allerførste brev vi har fra Christian IV til den adelige jomfru Kirsten Munk er karakteristisk nok ikke noget kærlighedsbrev. Det er et officielt trolovelsesbrev, hvor kongen retligt bindende erklærer, at han vil lev og dø sammen med sin ægte staldbroder (sin ægtehustru) Kirsten Munk.

Det er typisk for ham. Uden svinkeærinder gik han til sagen, fra begyndelsen spillede han med åbne kort og forsøgte ikke at tage nogen ved næsen for at slippe så billigt som muligt.

Kirsten Munk skulle ikke være en affære. Dronning kunne hun ikke blive, hvad han jo heller ikke ønskede, men han kunne leve med hende i et morganatisk ægteskab, et ægteskab til venstre hånd.

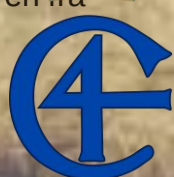
"Jeg bekender for hvermand med dette brev, at jeg har udvalgt mig til ægte staldbroder ærlige og velbyrdige jomfrue, Kirsten Munk Ludvigsdatter, som jeg vil leve og dø sammen med, så ingen skal adskille os, før den almægtigste Gud adskiller os ved den timelige død:

Jeg vil også forsørge hende med et af kronens len, som hun skal besidde kvit og frit efter min dødelige afgang, så længe hun lever. I den tid vi lever sammen, da vil jeg forsørge hende med alting og leve således med hende, at hun skal have årsag til at takke mig. Skrevet på Lundegård, den 23. august 1615.

Din hjertens allerkæreste herre
Christian."

Man må have et hjerte af sted for ikke at bevæges over denne kuriøse af officiel erklæring og det pludselige dyk ind i det personlige din hjertens allerkæreste herre,
Christian.

Netop sådan et stenhjerte var Kirsten Munks mor, Ellen Marsvin, i besiddelse af. Da Christian udvalgte sig Kirsten Munk, valgte han dermed samtidigt den nye dronning, som han ejede og besad hende indtil endelig den timelige død nådigt adskilte moderen fra hendes datter.

Kirsten Munk 1598 – 1658

Ellen Marsvin

Men da levede Christian IV ikke mere

Det lå i tiden, at forældre arrangerede ægteskaber på deres børns vegne, et ægteskab mellem besiddende folk var simpelthen en handelsaftale, som gik ud på, at begge de implicerede familier stod sig ved den indgåede forbindelse. Hvad den ene part eventuelt måtte mangle i standsmæssighenseende kompenseredes der for ved rigelige tilskud af penge eller jord.

Ellen Marsvin var en af Danmark største godsbesiddere, hun ejede gårde og godser i hele landet, erhvervet ved arv efter to ægteskaber og ved personlig økonomisk dygtighed. Hun var et koldsindigt menneske, der helt var domineret af sit økonomiske over-jeg. Men trods sæd og skik i hine tider med den almindelige skelen til de pekuniære fordel ved indgåelse af ægteskaber spillede Ellen Marsvin et usædvanlig kynisk spil med sin erotisk attraktive datter som indsats, da det først gik op for hende, hvor forelsket kongen var i Kirsten.

Brevet fra 23. august 1615, kongens trolovelsesbrev til Kirsten Munk, blev skrevet på Ellen Marsvins fynske gård, Lindegård. Kongen var som sædvanlig på farten, og dagen efter tog han videre. Han var igen på vej mod et krigsmål. Hans søstersøn, Frederik Ulrik af Braunschweig-Wolfenbüttel var kommet i konflikt med byen Braunschweig, som havde sluttet sig til Lübeck og de andre Hansestæder og nægtede at hylde Christian IVs nevø som sin overherre.

Kirsten Munk 1598 – 1658

Det var altså ikke noget helt ufarligt ærinde, kongen var ude i, og hvem vidste, om han slap fra det med livet i behold?

Ellen Marsvin tillod i hvert fald ikke majestæten at dele seng med hendes datter Kirsten under opholdet på Lundegård, om han end aldrig så hæderværdigt udfærdigede et trolovelsesbrev og erklærede den unge pige sin evige kærlighed.

Hvad skulle den fremsynede Ellen Marsvin stille op med et trolovelsesbrev, hvis han gjorde pigen gravid og derefter faldt i krigen? Hendes værdi som ægteskabsobjekt ville være faldet betragteligt, som handelsobjekt under nulpunktet.

Men i det brev, kongen skrev dagen efter, at han havde forladt Lundegård og den unge jomfru, hører man et ekko af de stærke følelser, han var kommet til at nære for hende:

Hjertens allerkæreste hjerte, Gud i himlen spare og bevare dig længe og vel, det ønsker jeg dig af hele mit hjerte. Hjertens allerkæreste mus, jeg glemte at sige din moder i går, at hun på mine vegne skulle undskylde mig overfor Pernille Gyldenstjerne, at jeg denne gang ikke er kommet til Hagenskov, som jeg lovede hende (Pernille Gyldenstjerne var gift med lensmanden på Hagenskov slot ved Assens) thi denne rejse er kommet mig så hastigt på. Men når Gud vil, at jeg kommer til landet igen, da vil jeg begive mig derhen. Allerkæreste mus, jeg venter mig intet svar på dette brev, thi jeg drager i dag herfra til Flensborg og i morgen til Rendsborg. I overmorgen håber jeg at være ved Hamborg.

Jeg sagde til dig i går, at hvis du vil skrive, så send brevet til Anne. Nu befaler jeg dig Gud i himlen og befaler mit hjerte i dit hundrede gange hundrede tusind gode nætter og dage, og gid vi snart kan ses igen med helbred og karskhed.

Haderslev, den 24. august, anno 1615.

Din allerkæreste herre, så længe jeg lever,
Christian"

Hvilket kærlighedsbrev, trods det gammeldags sprog friskt i følelsen som var det fra i går. Blodet strømmer lige under overfladen, sproget føjer og bøjer sig i sin følelsesintensitet.

For et nutidsmenneske ser brevet måske ikke ud af noget særligt, men for sin egen tid er det ganske usædvanligt. Det er et af de første eksempler på et personligt skrevet dansk kærlighedsbrev. Ved hoffet har man sandsynligvis talt tysk og dansk, varieret i mange dialekt. Christian selv talte til hverdag et bredt sjællandsk - men fransk og latin, når der var fine gæster. Skriftsproget var latin, fransk og tysk.

Kirsten Munk 1598 – 1658

Blev der endelig skrevet på dansk, var sproget som regel stift og stereotyp, nærmest et formelsprog, spækket med klicheer.

Kærlighedsbrevet fra den 24. august var det ømmeste og kærligste Christian skrev til Kirsten Munk, måske fordi han i sin store forelskelse ikke var helt så fuld af dødsforagt, som han plejede at være. Det ville være frygteligt at dø netop nu, inden han havde oplevet den fulde hengivelse i sin lille jomfrus arme.

Den 1. september er kongen ankommet til kamppladsen og skriver igen til Kirsten Munk, som han øjensynligt på det tidspunkt endnu ikke har hørt fra:

"Hjertens allerkæreste hjerte, Gud i himlen bevare dig fra alt ondt, det ønsker jeg for dig af hele mit hjerte. Jer er, hjertens allerkæreste mus, Gud være lovet, kommet lykkeligt og vel gertil og ville nu ønske, at jeg vidste, hvordan du har det, og jeg håber, at jeg snart får bud fra dig. Her underhandles der for fuld kraft (kongen forsøgte at mægle i striden), vores folk er næsten kommet op på volden, de lider stor nød i byen (som var belejret), men her er alting så godt, som man efter forholdene kan forvente. Gud i himlen give, at alting var som det skulle være, jeg ønsker jeg var herfra igen, og jeg håber snart at tale med dig igen. Nu befaler jeg dig til den mægtige Herre og Gud med hundrede gange hundrede tusinde gode dage og nætter og bliver, så længe jeg lever, din hjertens allerkæreste hjerte –

Christian

Glem ikke at sige din moder god nat på mine vegne
Wolfenbüttel, den 1. september 1615"

Kongen måtte rejse hjem fra Tyskland med et nederlag i lommen. Og heller intet bud fra denne jomfru, han havde tabt sit hjerte til.
Hvad betød det, hvad skulle han lægge i det?

Han måtte stole på sin forbundsfælle, hælde sit hoved til den, der havde magten:
"Glem ikke at sige din moder god nat på mine vegne"

I november vendte han endelig hjem fra den mislykkede mission. Han havde sat Kirsten Munk og Ellen Marsvin stævne på Haderslevhus, nu måtte det afgøres, om hvornår jomfruen skulle blive hans.

De var der også, både mor og datter, og nu fik han endelig vredet det skriftlige løfte fra Kirsten Munk, der svarede til hans eget.

Dermed måtte han foreløbig lade sig nøje. Mere skete der ikke, endnu en gang holdt den snedige Ellen Marsvin kongen hen med mistro og forblommede hentydninger, og den skuffede konge måtte tage videre til København, usikker og uforløst.

Kirsten Munk 1598 – 1658

Herfra skriver han igen i december til Kirsten Munk, kærligt, men denne gang uden at give udtryk for hverken længsel eller andre tanker, han måtte gøre sig. Nu gjaldt det julen, som han havde aftalt at højtideligholde med de to kvinder.

Brevet ser ret nøgternt og uskyldigt ud, men det var nu kommet dertil, eftersom sagen øjensynligt med hensigt blev trukket ud i det uendelige, at han ville føle det under sin værdighed at blive ved med at skrive om sin kærlighedslængsel.

"Hjertens allerkæreste hjerte, Gud i Himlen bevare dig fra alt, som kan være dig skadeligt både på sjæl og legeme. Jeg vil nu meddele dig, at siden jeg skrev til dig, har jeg taget den beslutning, at jeg ikke kommer til Antvorskov til jul, men agter med Guds hjælp at holde jul på Frederiksborg Slot, hvorfor jeg vil, at I straks begiver eder på vej til mig på Frederiksborg, hvor jeg nu i den anden uge dagligt vil vente på dig. Og nu vil jeg denne gang ikke opholde dig længere, men befale dig til den allermægtigste Gud med hundrede gange hundrede tusinde gode nætter og dage. Og forbliver jeg alle de dage, jeg lever din allerkæreste hjerte og herre.

Christian

Dato København den 14. december 1615."

Ingen godnat hilsen til Ellen Marsvin. Bag den nøgterne facade ligger en stor anspændthed, sagen nærmer sig eksplosionspunktet, kongens tålmodighed er ved at være opbrugt. Detanstår sig ikke kongen af Danmark at være til grin for en 16-årig lille jomfru, hvor yndig hun end måtte være – og hvor stærkt han end begære hende.

Tonen er skiftet, for første gang befaler han: hvorfor jeg vil, at I straks begiver jer af sted.

I julen bryder det løs, nu kan selv den kloge taktiker Ellen Marsvin ikke hindre udbruddet, vreden, forurettelsen, eksplosionen.

Selve juledagene blev overstået, nogenlunde fredeligt og fordrageligt, hvordan stemningen har været lige under overfladen, kan man regne ud, når man læser denne første af de mange og lange redegørelser, kongen i tidens løb skulle komme til udfærdige om sit forhold til Kirsten Munk.

I et langt brev, dateret 27. december 1615, redegør kongen med fynd og klem for hele følelsesudviklingen med dens løfter og løftebrud, som sagen tager sig ud fra hans synspunkt.

Dunderbrevet.

"Hjertens allerkæreste Kirsten Munk, Gud i himlen spare og bevare dig længe og vel fra alt, som kan skade dig både på legeme og sjæl, det ønsker jeg dig af hele mit hjerte. Og eftersom der for nogle dage siden fra din og din moders side er opstået en uventet modgang mod mig, så kan jeg ikke undlade at underrette jer om min mening, og henstille til jer at overveje, hvordan alt hidtil er forløbet, og hvordan jeg ser på dette.

Kirsten Munk 1598 – 1658

Hjertens allerkæreste Kirsten Munk, du husker sikkert ganske tydeligt, at jeg den 21. august i år kom til Lundegård og talte med dig i din mors smykke-kammer. Hvad vi talte om, det ved du bedst med din egen samvittighed. Derpå svarede du mig, at du ikke ville leve eller dø med andre end mig, hvorpå jeg sagde, at jeg ville give dig brev på, at jeg ville elske og ære dig frem for alle, og ikke skilles fra dig, før Gud den almægtigste adskilte os ved den timelige død. Og da jeg ønskede et tilsvarende brev fra dig, svarede du: ja, ret gerne".

Derpå gav jeg dig næste dag mit brev, som vel uden tvivl stadig eksisterer, og som vil tale for sig selv, når det lægges frem. Du tog brevet til dig og spurgte om du måtte vise det til din mor, hvortil jeg svarede "Hun skal bestemt se det. Det brev jeg skal have af dig, skal hun og din morbror medunderskrive". Hvortil du svarede: "Kunne jeg få at vide, hvordan Eders Majestæt vil have brevet til at se ud". Så satte jeg et brev op, som jeg helst ville have det, og markerede forneden i brevet hvor din mor og Otte (Kirsten Munks morbror) til vitterlighed skulle underskrive.

Så spurgte du mig, om I skulle sende bud efter Otte, og jeg svarede, at det syntes jeg ikke var nødvendigt, for jeg mente, han vel en dag kom af sig selv, og så kunne det, der var nødvendigt blive gjort. Kort tid efter kom du til mig og spurgte, om jeg ikke vil være tilfreds med, at din mor alene underskrev brevet, og jeg svarede, at det var jeg helt tilfreds med. Sådan stod sagen til næste dag. Da jeg så spurgte, hvordan det gik med brevet, svarede du, at jeg skulle få det næste morgen. Da vi næste morgen fulgtes ad til Assens, og der ikke blev lejlighed til at tale om brevet, stillede jeg foreløbigt sagen i bero.

Men i Assens kom din mor hen til mig og takkede mig for de gode tilbud, jeg havde givet dig. Så drog jeg ud af landet og var udenlands i temmelig lang tid, og du husker nok, hvilke gode og venlige skrivelser vi udvekslede, som i ord og bogstav vi kunne tale for sig selv, når de lægges frem.

Da jeg nu kom hjem og din mor og du selv efter mit ønske mødtes med mig i Haderslev den 12. november i år, sagde du til mig samme aften lige efter måltidet, at du havde brevet på dig. Samtidig tog du til skørtet og ville give mig det. Så sagde jeg. "Jeg tror dig så vel, jeg kan vel altid få det, når du finder lejlighed til at give mig det". Men derpå gav du mig det, jeg gik hen til vinduet og læste det, og stak det så til mig.

Nu var vi sammen nogle dage og havde det sjovt og godt med hinanden, tit stod jeg med dig i mine arme og sagde til din mor: "Nu er hun min", hvortil din mor svarede: "Ja såmænd, I skal få hende, hvis I virkelig selv vil". Og det skete mere end en gang.

Blandt andre ting vil din mor sikkert kunne bringe frem i erindringen, hvad hun sagde til mig, da jeg sad hos hende: "Ved I hvad folk siger?" Hvortil jeg svarede at det ikke var værd at lægge vægt på, hvad folk sagde. Da sagde hun: "De siger, at når Kirsten har fået et barn eller to, så kan hun få løbepas igen". På det svarede jeg: "Du burde vide bedre, sådan vil jeg aldrig bære mig ad overfor hende".

Kirsten Munk 1598 – 1658

Af den slags samtaler blev der ført mange mellem os i Haderslev, også mange andre, mens vi var sammen, men det ville tage alt for lang tid at fortælle om dem alle sammen. Og det er heller ikke nødvendigt.

Da vi nu fulgtes ad til Lundegård, hvor vi tog afsked med hinanden, spurgte din mor mig, hvilke piger hun skulle give dig med, når I skulle rejse over til Sjælland på besøg hos mig. Jeg svarede, at hun skulle give dig dem med som du var bedst tjent med, det skrev jeg også bagefter til dig, og dit svar på det har jeg her.

Derpå sendte jeg min tjener over ti jer med en skrivelse om, at det var mit ønske, at I skulle komme her over til mig, og I er nu også ankommet hertil, hvor du har indstillet dig yderst venligt efter alt mit besvær, så jeg efter omstændighederne kunne være ret godt tilfreds. Således har situationen nu været i nogle dage, og da jeg så udtrykte det ønske, at det fortsat skulle være sådan i fremtiden, så svarede både din mor og du selv, at I ikke havde forestillet jer, at det skulle kunne opfattes på den måde.

Hvis din mor og du selv ved alle de omtalte møder ikke skulle have forstået hvad min mening med det hele gik ud på, så appellerer jeg til enhver ærlig mand, at udtale sin bedømmelse, og jeg forpligter mig hermed til at undergive mig den dom.

Og eftersom hverken dit udstedte brev eller mit er imod Gud eller en god samvittighed, og eftersom brevene heller ikke indeholder noget æreløst ønske, og det samtidig er ganske sikkert, at et ægteskab, som stiftes mellem tvende her på jorden og er i pagt med hjertet og siden overholdes med oprigtighed, at et sådant ægteskab er Gud i himlen velbehageligt så tit og på så mange måder efter hvert enkelt herreds forgodtbefindende. Og eftersom jeg nu udførligt har påvist, at både din mor og du selv har været klar over, hvad der var min vilje og hensigt, og jeg desuden også har sagt, at sligt ikke er imod Gud og en god samvittighed, og jeg tilmed intet uærligt har begæret, så vil jeg hermed udtale som min mening, at du, Kirsten Munk, er forpligtet til at holde det løfte, du har givet mig, udtrykt i brevet ord for ord.

Det forlader jeg mig på, og er heller ikke i tvivl om, at du, når du har betænkt alting, også vil handle, så der ikke skal gives mig årsag til fortørnelse.

Skulle der, mod al min forventning, hænde noget, som er mig til spot (the alle sladre om sagen), så kan hvert ærligt menneske, som kender mig, meget vel forestille sig, hvor ulideligt, det vil være for mig, ganske umuligt at tåle. Og deraf kunne mod min vilje og hensigt udvikle sig mange former for ubehageligheder, som kunne komme til at involvere en del mennesker, men det ville blive alt for vidtløftigt at forklare i denne omgang. Derfor stoler jeg stadig på dig og er overbevist om, at du og din mor overvejer alt og tænker jer godt om. Og for min skyld må I vise dette brev til hvem som helst.

Jeg har anset det af yderste vigtighed, at du forstod, hvad alt dette indebære, og nu venter jeg dit skriftlige svar. Selv er og bliver jeg, som jeg har lovet, din hjertens allerkæreste hjerte og herre, så længe jeg lever.

"

Kirsten Munk 1598 – 1658

Christian

Frederiksborg, tredje juledag, anno 1615".

Her får vi fra Christian IV selv beskrevet hele forløbet indefra. Omhyggeligt, skridt for skridt, følges det indre drama.

Beredvilligt og åbenhjertigt udfærdigede kongen sit trolovelsesløfte, men det var endnu sværere at få et tilsvarende fra Ellen Marsvin og Kirsten Munk, end man udfra de foregående breve kunne slutte.

Der fremkommer her nogle væsentlige detaljer, som stiller sagen i et andet lys, end det umiddelbart fremgår af de hidtidige breve. Nemlig i hvor høj grad og ved hvilke midler Ellen Marsvin gjorde sig kostbar som formidler af datterens trolovelsesbrev. Hun vovede sig meget langt ud, helt ud ti kanten, hvor spillet var ved at glide hende af hænde.

For spil var det. Nok havde kongen hidtil været meget glad for kvinder og tilladt sig meget, men han havde endnu aldrig udfra et stærkt følelsesmæssigt engagement skriftligt bundet sig til troskab på livstid. At tvivle på at han mente det alvorligt, var at betvivle hans hæderlighed.

Og det var en alvorlig krænkelse.

Ellen Marsvin og kongen gik taktisk i hver sin retning: hvor Ellen Marsvin valgte mistroen som våben, valgte kongen at stole på Kirsten, og dermed på hendes mor. En underskrift er nok i første omgang, betoner han, Otte kommer vel med tiden etc. Han lægger hele tiden vægt på at "jeg tror dig så vel, jeg kan vel altid få brevet...

Men hvor stærkt sagen lå ham på sinde, fremgår af hans reaktion, da han endelig ved gensynet i Haderslev efter krigen, får overrakt brevet af sin jomfru. Dette øjeblik da Kirsten Munk overrakte ham det længselsfuldt ventede dokument i underskrevet stand prentede sig i kongens hukommelse i et lyslevende lille glimt af jomfruen, der yndefuldt tager sig til skørtet for at fiske brevet op af lommen under skørtes folder. Erindret og prentet ned på papiret to måneder senere, det er forelskelse.

Nu var han omsider nået så vidt, at han kunne tage sin lille jomfru i armene og stå sammen med hende i kærlig omfavelse, men selvfølgelig ikke i en rum, Ellen Marsvin var tilstede som anstands dame. Denne dydens vogter holder skarpt med, at kærtegnene ikke går videre end forsvarligt er. Kongen er kommet på et helt uvant smalkost. Alligevel siger han lyksaligt til sin svigermor: "Nu er hun min!"

Kirsten Munk 1598 – 1658

Scenen, som der er beskrevet af kongen, kan måske tage sig idyllisk ud, men det er et magtspil, der står på. Fra Ellen Marsvin side endnu ikke til ende. Den naive vil vel mene, at sagen måtte være afgjort med underskrifterne. Det var den også, men kun i teorien, ikke i praksis. Kongen var naiv, men det var Ellen Marsvin ikke. Kongen måtte igennem endnu en fase, hvor Ellen sjakrede med sin datters jomfrudom.

Trods Kongens store tålmodighed og overbærendehed, eller måske netop derfor, bliver Ellen Marsvin ved: folk siger, at når Kirsten har fået et par børn, vil kongen smide hende ud. Marsvin vasker sine hænder, det er folk der har den mistanke.

Hvad der foregik mellem mor og datter de sidste dage af året 1615 får vi aldrig at vide. Kæmpede de den sidste kamp, hvis udfald på forhånd var givet? Ellen Marsvin var ikke den der opgav, hvad hun havde sat sig i hovedet.

Så fik kongen sin lille jomfru.

Den 31. december 1615 skriver han i sin kalender: " kom jomfru Kirsten Munk til mig udi ægteskab.

En kirkelig vielse fandt aldrig sted og var strengt taget ikke påkrævet for at gøre ægteskabet juridisk gyldigt. Afgørende var parternes eget samtykke. Men sagen var alligevel problematisk. Kirken anerkendte ikke ægteskaber, der var indgået uden kirkelig velsignelse. Mange opfattede derfor Kirsten som kongens elskerinde, ikke hans hustru. Selv anså kongen ægteskabet som er realitet. Han brugte udtrykket i sin skrivekalender og i sine breve kalder han Kirsten sin hustru eller kone.

En af grundene til, at sagen trak i langdrag, var netop usikkerheden om Kirsten Munks status. Ganske vist var kongens erklæring 23. august et ægteskabs løfte i den forstand, at han lovede at leve sammen med Kirsten til døden skilte dem ad. Et almindeligt ægteskab blev det da heller ikke. I sit julebrev til Kirsten indrømmede kongen selv dette, da han skrev, at det ægteskab, der indgås i hjertet mellem to på jorden, er Gud mere velbehageligt end menneskelig skik og lov, der kunne ændres efter forgodtbefindende.

Sagen var, at en adelig dronning var en politisk umulighed og ville gå ud over kongens prestige. Så det gjaldt om at finde en mellemløsning, der tilfredsstillede alle parter og sikrede Kirsten en ægteskabsløsning, at parterne udstedte en erklæring, hvor de som ved en kirkelig vielse lovede at leve sammen til døden skilte dem ad.

Kirsten Munk 1598 – 1658

Problemet var dog ikke kun at finde den rigtige formel. Noget tyder på, at Kirsten Munk ikke i samme grad som hendes kongelige tilbeder havde hjertet med. Nogle år efter (1622) citerede den sønderjyske Præst Jacob Fabricius en holstensk adelsdame for at have sagt, at Kirsten ikke ville giftes med kongen, men var blevet tvungen til det af moderen, Det er også meget sandsynligt, at Christian med sin tendens til at gøre sig illusioner og manglende fornemmelse for andres reaktioner ikke har bemærket Kirstens eventuelle forbehold over forbindelsen. For ham var det alvor, hans livs kærlighed og så længe Kirsten var ved hoffet, er der ingen tegn på, at han har dyrket andre forbindelser.

Hvordan var så den pige, der havde vakt så stærke følelser hos kongen?

Portrætterne af hende viser en rød-blond, almindelig nordisk pigetype, i sagens natur fortæller de ikke meget om hendes karakter, og da hun kun var 17, var denne jo langt fra færdigdannet. Senere blev hun karakteriseret som egoistisk, begærlig og ondskabsfuld. Meget tyder på, at sådanne egenskaber med tiden blev fremtrædende hos hende, men hendes skæbne var også hård.

Kirsten Munk 1598 – 1658

Som et stort barn blev hun nærmest solgt af moderen til en 21 år ældre mand og helt underkastet dennes erotiske luner. Hendes specielle stilling har sikkert betydet at hun har været uden fortrolige fra sit eget miljø og på sin egen alder. Hverken kongens oprigtige kærlighed til hende eller hoflivets glans har kunnet kompensere herfor. I øvrigt fik hun ingen fremtrædende plads ved hoffet. Hun var kun sjældent med ved officielle lejligheder som f. eks ved gesandtmodtagelse, hvilket nok også skyldtes hendes mærkelige status som kongens ægtefælle "i hjertet". Derimod var hun tit med på hans rejser riget rundt. Men også dronning Anna Cathrine havde i sin tid ført en mærkelig tilbagetrukket tilværelse ved hoffet. Kongens dominerende personlighed og hoflivets udpræget maskuline karakter gjorde det vanskeligt for kvinderne omkring ham at hævde sig. Uden officiel rolle blev Kirsten kongens kanariefugl, som han tog ud af det gyldne bur og legede med, når han havde tid og behov.

Rosenborg

Christian 4.s samliv med Kirsten Munk er uløseligt knyttet til det lille eventyrslot Rosenborg. Så tidligt som 1607 havde Christian 4. opkøbt 41 større og mindre grunde uden for Københavns daværende Østervold, der løb, hvor Gothersgade nu er. Her opførte han i 1606 - 1607 flere små lysthuse.

Et af disse, det lyseblå lysthus, eksisterer stadig om end ombygget til ukendelighed, der er Herkulespavillonen i Kongens have ved Sølvgade.

Et andet blev den beskedne begyndelse til Rosenborg. Det oprindelige lysthus, der er indkapslet i det nuværende slots sydende, var et lille hus på 20 x 10 m. i to etager med et trappetårn.

Kirsten Munk 1598 – 1658

Christian fik snart nye planer, og i de følgende år påbegyndtes en ombygning og udvidelse. Kalmarkrigen sinkede arbejdet, men efter krigen ombyggedes huset til et rigtigt palæ eller slot. Bygningen blev forlænget til 46 m. og forhøjet med en etage og forsynet med tårne og spir. I 1624 var anlægget stort set færdigt.

Hidtil havde Christian 4. betegnet bygningen som "det store lysthus", nu fik det navnet Rosenborg.

I 1627 udnævnte han Kirsten Munk og hendes døtre til grevinder af Slesvig Holsten, mens sønnen Valdemar Christian blev greve, og 1. oktober 1627 blev det i et kongeligt åbent brev påbudt, at Kirsten Munk og hendes børn i fremtiden skulle nævnes i kirkebønnen for det kongelige hus.

Tidspunktet var så tåbeligt som vel muligt. I befolkningens øjne var ulykkerne Herrens straf for begåede synder. Kongen og Fru Kirsten levede sammen uden kirkelig vielse, mange mente, at de levede i synd. Befalingen vakte derfor anstød, især blandt præsterne, tidens opinionsdannere, og styrkede forestillinger om Kirsten Munks fordærlige indflydelse på kongen. Således kom det kongen for øre, at lensmanden på Korsør og Antvorskov, Tønne Friis, skulle have sagt, at hvad rigsrådet og kongen aftale om dagen, det omstødte fru Kirsten om natten. Tønne Friis afviste, men episoden er et godt udtryk for spændingen mellem kongen og adelen. Muligvis stammer påstanden om Tønne Friis udsagn fra Baudissin, som Tønne Friis arresterede på rigsrådets ordre.

Til at begynde med synes ægteskabet at have været lykkeligt, i hvert fald set fra kongens side. Mellem 1618 og 1629 fødte Kirsten Munk i alt ti børn, herunder en tvillingefødsel. Og den halve snes år af ægteskabet faldt sammen med Christian 4.s storhedsperiode som konge, og bruddet mellem ægtefællerne indtraf parallelt med, at det begyndte at gå tilbage for kongen politisk og militært.

Senere gik kongen ind i krigen i Tyskland selv om Rigsrådet havde advaret kongen. Modgangen i krigen førte til et forstærket tillidskrise mellem kongen og adelen, der varede resten af Christian den 4.s regeringstid.

Nederlaget i krigen tog tungt på Christian 4. og både han og alle andre i samtiden var ikke i tvivl om, at nederlaget skulle ses som udtryk for Guds straf. Men samtidig med nederlaget i krigen og den viksene mistillid i forholdet mellem kongen og Rigsrådet, gik forholdet mellem Kongen og Kirsten Munk også i stykker. Om de nærmere omstændigheder omkring bruddet er vi ganske godt underrettet, men kun fra Christian 4.s side. Fra Kirsten Munk side kendes ikke tilsvarende partsindlæg. Kongens version er velkendt og vil blive uddybet.

Historikeren Svend Ellehøj har givet følgende uelskærdige portræt af Kirsten:

"Kirsten Munks fortrin synes udelukkende at have været ydre. Det var hendes lyse, fyldige skønhed og hendes livsglade, charmerende udfoldelse i leg og dans, der havde fængslet kongen. Herudover kan næppe andet end hendes erotiske lidenskab have virket dragende på ham. Dybere åndelig interesser synes hun ikke at have ejet, og i hendes karakter er det vanskeligt at finde tiltalende træk. Hun var i bund og grund egoistisk og begærlig uligevægtig af temperament, taktløs og ondskabsfuld i sin omgang med mennesker."

Kirsten Munk 1598 – 1658

En anden historiker, Steffen Heiberg, har til gengæld, ved psykologisering på grundlag af indicier fra det sparsomme kildemateriale fra Kirsten Munks side:

Kirsten skulle angiveligt selv oprindelig have været imod forbindelsen med kongen, men hendes mor, Ellen Marsvin, havde gennemtruffet den. Derfor var hun bitter. "For hende var resultatet af de virile konges tilbudelse endeløse svangerskaber, som medførte 10 børn, netop på grund af kongens kærlighed fik hun aldrig hverken fysisk eller psykisk mulighed for en pause. Hun havde simpelthen aldrig fred, med mindre kongen var bortrejst. Hans hengivenhed havde karakter af bjørnens kærlighed til et glas honning. Hun skulle stå til disposition når han havde behov derfor. Alt foregik på hans præmisser"

At forholdet mellem kongen og Kirsten Munk brød sammen samtidig med kongens nederlag i krigen, var måske ikke helt tilfældigt. Der findes samtidige vidnesbyrd, der beretter, at kongen efter nederlaget psykisk kom alvorligt ud i tovene og forøgede sit i forvejen ikke så uanseelig alkoholforbrug. Heiberg ræsonnerer derfor: Det er ikke uforståeligt at Kirsten Munk for alvor var begyndt at føde lede ved en forbindelse der sandsynligvis altid havde været hende imod, når han bitter og beruset søgte erotisk adspredelse hos hende." Så vidt sagen som den kan tænkes at have taget sig ud fra Fru Kirstens synspunkt.

I de følgende måneder blev fru Kirstens uvilje mod kongen stadigt mere udtalt. Ifølge Christians livfulde fremstilling foreslog hun, at han så sig om efter en smuk pige til at tage vare på sig selv, da hun selv var ved at blive lidt aflægs. Da kongen afviste dette tilbud, kom hun nogle dage senere til kongen med et hvidt pulver og satte det på bordet. "Der vi begærede at vide, hvad det skulle der, da svarede hun: ville Egers Majestæt bruge det pulver, da skule Eders Majestæt befinde sig helt ved derefter. Hvortil vi svarede, hvad tusind suge skulle vi bruge det skarn, Os skader jo intet, Gud være lovet. Hvorpå hun sagde: Doktor Peter Payngk har givet mig det, det kan på en stakket tid betage lysten til kvindfolk. Hvorudover Vi kom i latter og bad hende sætte det skarn på bordet som også skete, og gik hun så udfra Os og satte sig på sin vogn."

Så snart Kirsten var ude af døren, sendte Christian bud efter hofdestillereren dvs. kemiker Peder Payngk og spurgte om Kirsten havde pulveret fra ham. Det bekræftede Peder Payngk. Han kunne oplyse, at Kirsten havde fået det mod bumser i ansigtet. Da kongen spurgte, om man kunne bruge det samme stof indvortes, svarede den lærde doktor: "Gud bevare os, der er forgift".

Kirsten Munk 1598 – 1658

I følge Christian forsøgte Fru Kirsten endnu et mordforsøg.

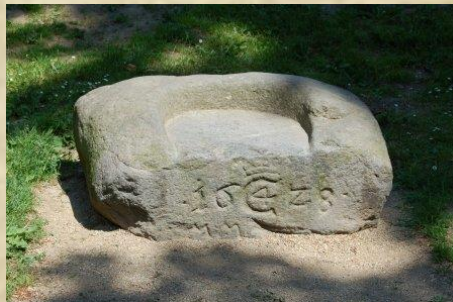
En morgen, hvor køkkenpigerne var ved at tilberede varmt øl til kongen, fik de af Kirsten besked på at komme ind med øllet til hende, for at hun kunne komme sukker i. Det turde pigerne ikke, de vidste, at kongen ikke ville have sukker i sit øl. Fru Kirsten blev rasende, men hun fik ikke sin vilje, hvilket ifølge kongen skyldtes, at prins Christian blandede sig. Episoden førte til, at prinsen advarede Kirsten Munk og lod hende forstå, at hvis kongen kom noget til, "da skulle hun få skam, thi han så vel, hvorledes det var fat."

Hvis det er rigtigt, at Kirsten Munk har ville forgive kongen, var forsøgene dilettantisk udført, men de viste, at hun nærmest var desperat.

Ifølge kongens livlige fremstilling endte det ægteskabelige samliv brat den 10. november 1628:

"Der vi nu samme Skt Mortens aften kom til bords, da sad fru Kirsten og surmulede og ville hverken se eller tale til prinsen eller hertug Ulrik salig, hvorudover det lag blev spildt. Da tid nu var til at gå i seng, da lukkede hun døren imellem os og sig og lagde nogle andre kvindfolk tvært for døren, så ingen kunne komme der igennem. Hvorfor vi til en evig gedechnis straks om morgenen log lægge en temmelig stor kampesten på vejen, når man går bag ud hen

til den liden ladegård, hvilke sted ende der med årstallet påhuggen og et sæde gjort deri" Stene står der stadig et usædvanligt minde om kongens ødelagte ægteskab.

Frederiksborg slotshave

Samlivet blev ikke senere genoptaget, tidspunktet for dets ophør, Mortensaften, skulle vise sig at blive en detalje af stor betydning. 295

dage senere på Skt. Ægidius dag, dvs. 1. september, nedkom Kirsten Munk med endatter. Hvis kongen er barnets fader, var det et langt svangerskab, ikke mindst da det var hendes tolvte nedkomst.

Kirsten Munk 1598 – 1658

I vinteren 1627 - 28 indledte hun et forhold til den jævnaldrende rhingreve Otto Ludwig af Salm, der var en hvervet tyskfødt officer i Christian 4.s. hær. Sammen med den øvrige hær var rhingreven evakueret til Fyn efter den kejserlige invasion og indkvarteret på Dalum Kloster ved Odense. Dette gods havde Kirsten Munks mor Ellen Marsvin i forlening, og Kirsten selv opholdt sig også her den vinter, og på den måde mødte de to hinanden. Christian 4. skildrede senere ved flere lejligheder mange år senere, hvorledes det gik for sig. Det er skrevet mange år senere og vedrører forhold, som han ifølge sagens natur ikke kan have været øjenvidne til. ligesom hans forbitrelse over at være blevet bedraget nok også har sat sit præg på beskrivelsen. Men hvorefter alting er, så skildre han, hvorledes sølvpoppen (den ansvarlige for hoffets sølvkammer), fungerede som sendebud mellem de elskende, lige som han og en række folk i Kirstens tjeneste angiveligt modtog dyre gaver - formentlig som tak for hjælpen og/eller som betaling for diskretion. Kongen berettede tillige, hvorledes rhingrevens drenge (dvs. unge tjenere) "kom løbende ud fra rhingreven med bukserne på hovedet, når fru Kirsten kom ind til rhingreven."

Og i en periode, hvor Kirsten havde resideret på Kronborg, havde rhingreven også været der. Af samme grund havde hun ifølge kongen ikke været særlig ivrig efter at rejse til København. Men da afrejsen ikke kunne udskydes længere, var rhingreven dagen før fru Kirsten rejst til hovedstaden. Da Kirsten næste dag drog til København, mødte rhingreven, hende en mils vej før byen, og kongen fortsatte: "da stod de af deres vogn og gik med hinanden alene ind i skoven, hvor de blev sammen en rum tid. Jomfruerne lod de (blive) ved vognen. Da de havde været længe nok i skoven, kom de tilbage til vognen og.. kørte fod for fod henad København: Og kyssedes kontinuerligt på vejen og lod alle jomfruerne og (tjeneste) pigerne se derpå. "Da Kirsten Munk sidst i 1627 drog til København, var rhingreven blandt hendes officielle ledsagere og Christian 4. der på dette tidspunkt næppe anede uråd befalede fogeden på Københavns Slot at skaffe rhingreven "et kammer op ad trappen over børnenes (dvs. konges og Kirsten Munks børn) kammer.

Langsomt begyndte sagens sammenhæng dog at dæmre for kongen. I 1628 døde kongens og Kirstens datter Maria Cathrine som spæd og da man skulle sætte sig til bords efter begravelsen, "da løb fru Kirsten bag ned ad slottet og kørte rhingreven ud i haven til Rosenborg, hvor de blev ene sammen langt ud på aftenen", som Christian 4. selv fortæller. Der skulle også være tegn på kongens begyndende mistanke, at han en aften, hvor Kirsten var i byen, lod slottet aflåse, så at hun blev nødt til at overnatte ude i byen.

Bruddet mellem ægtefællerne var den 10. november 1628, og datteren Dorothea Elisabeth blev født den 1. september året efter, altså 295 dage eller næsten ti måneder senere. Den tanke lå derfor nær, at kongen slet ikke var far til den lille Dorothea Elisabeth, selv om det bestemt ikke kan udelukkes, at han godt kunne have været det trods den i så fald meget langvarige graviditet. Kirsten Munk skal selv have indset dette, og under sit svangerskab havde hun angiveligt ladet sin fodrårer årelade, idet den slags efter datidens forestillinger kunne fremkalde abort, og da dette ikke lykkedes, havde hun taget kontakt til den svenske gesandt i København og bedt om hjælp til at flygte til Sverige. Den svenske konge skulle dog ikke nyde noget af dediplomatiske forviklinger, som noget sådant kunne afstedkomme.

Kirsten Munk 1598 – 1658

Men Kirsten vedblev at levere værdifulde inside viden til den svenske gesandt - enten som betaling for at få ham til at medvirke til en flugt eller af egen fri vilje for at skade sin ægtemand. Gesandten beklagede dog, at hendes adgang til interessante informationer var svundet mærkbart ind efter hendes brud med kongen.

Efter hendes nedkomst med Dorothea Elisabeth anerkendte kongen i første omgang faderskabet, formentlig i håb om at det kunne komme til forsoning og genoptagelse af samlivet. I et brev til hende den 9. september 1629 i anledning af den netop overståede fødsel skrev han således: "Hjerte kære Kirsten. At din skrivelse fornemmer jeg dig at have gjort barsel og født en datter, hvilket er mig ganske kært at fornemme", ligesom han senere samme efterår omtaler Dorothea Elisabeth som "min datter". Men Kirsten Munk var ikke indstillet på nogen forsoning. Hun stillede sig stærkt negativt til kongens ønske om, at den nyfødte datter skulle døbes Dorothea Elisabeth, fordi hun derved ville få samme navn som kongens datter med Karen Andersdatter, der var død som 2-årig tilbage i 1615. Kongen afviste dette og gjorde opmærksom på, at den spæde datter blev opkaldt efter hans egne to bedstemødre. Kirsten Munks fjendskab kom også til udtryk ved, at hun stod i forbindelse med en alkymist i Hamburg, som hun sendte et hår fra kongen, et fra sin mor og et fra rhingreven for at alkymisten skulle gøre kongen ondt. Alkymisten truede imidlertid Kirsten med at sladre til kongen, og forskellig korrespondance om sagen havnede da også i kongens hænder. Hun blev derfor på kongens ordre udspurgt af to gejstlige om sit forhold til rhingreven og om sine trolddomsforbindelser, endvidere blev hun holdt under konstant overvågning og forment adgang til sine børn undtagen ved måltiderne. Hendes tilværelse er formentlig derved blevet så uudholdelig, at hun til sidst selv anmodede kongen om at måtte rejse væk. Det gik kongen med til med ordene: "vil hun bort, da må hun drage ti tusind djævløse i vold". I januar 1630 rejste hun fra hoffet "med stor hjertens bedrøvelse", som hun sleb udtrykte det.

Først tog hun ophold hos sin mor, Ellen Marsvin, der imidlertid ikke var begejstret for at datteren havde forladt kongen. Så begyndte hun at rejse rundt og opholde sig på forskellige herregårde, hvor hun ganske givet har underholdt sine adelige værter med sin version af historien om det kongelige samlivs sammenbrud. Kongens forhold til adelen var på dette tidspunkt anstrengt oven på Kejserkrigen, som Christian 4.s deltagelse i Trediveårskrigen også kaldes, og han har derfor næppe været begejstret over således at blive bagtalt af en, der havde et særdeles intimt kendskab til forholdene ved hove. Derfor fik Ellen Marsvin befaling af kongen om at overlade hende herregårdene Rosenvold og Boller mellem Vejle og Horsens. Det kunne han gøre, eftersom det reelt var ham, der var ejer af disse to gårde, mens Ellen Marsvin blot havde været stråmand for ham. Kongen og fru Kirsten var derved reelt separeret, men han lod ved flere lejligheder fru Kirsten arrestere eller holde i husarrest på Boller, ligesom han sendte kommissærer over for at forhøre hende. Et eksempel på spørgsmål, som kongen selv havde udformet til brug for disse forhørskommisærer, og hvor han havde forlangt, at der skulle svares et klar ja eller nej til hvert af dem, er det følgende. Da det i høj grad kaster lys over Kirsten Munks påståede utroskab og kongens dybe forurettelse, bliver det citeret i det fulde udstrækning:

Kirsten Munk 1598 – 1658

1. Om rhingreven formedelst sin skikkelighed (dvs. dygtighed) eller behændighed erlangede (opnåede) hendes kundskab (dvs. opmærksomhed) eller om det var hende der (selv) søgte den.
2. Om hun ikke dansede, legede jul og gjorde sig lystig med rhingreven og andre, mens vi lå for fjenden og blev skudt i armen.
3. Om hun ikke kyssede og klappede rhingreven, når han kom til hende og gik fra hende, ligeledes når hun kunne komme til dermed.
4. Om hun ikke skar vores linklæder i sønder og gjorde dem til maade til rhingreven, uanset vi selv for linklæder havde mangel.
5. Om hun ikke på Dalum med sine piger og folk lod bære (dvs. føre, bringe) rhingreven af hendes kammer ind udi hans kammer over pladsen og selv bar lyset, og ligeledes hjalp ham udi seng.
6. Om hun ikke er (blevet) hjulpet i seng af rhingreven (når) ingen af pigerne var til stede.
7. Om hun ikke har besøgt rhingreven udi sit underskørt og natkjortel, at han endda har ligget udi sengen og så blevet en rum tid hos ham.
8. Om hendes piger blev inde hos hende. når rhingreven kom til hende, som de ellers var vant til at gøre, ligeledes om dørene ikke blev lukkede stærkere udi de tider end eller.
9. Om hun ikke på Dalum tog mit kontrafej ud af gulvet, som det var fattet udi, og siden med prinsens (dvs. den udvalgte prins, prins Christian) tillige slængede det hen af gulvet. (dette punkt 9 var blevet tilføjet senere, det oprindelige punkt 9 lød:

Hvorfor har hun ladet lille Karen passere med den snak, hun sagde om hende, at hun havde set hende udi seng med rhingreven.
10. Om hun ikke begærede af hendes piger, at de med hende skulle bede (til) Vorherre, at han ville unde hende sin hjertens begæring.
Ligeledes om hun ikke har sagt, at var blot to øjne lukkede, da skulle man vel se, hvorfor hun havde holdt af rhingreven.
11. Om hun ikke rådede os til en smuk pige at antage, som kunne (tage) vare på os, eftersom hun (selv) med tiden blev (dvs. var blevet) aflægs og svag.

Kirsten Munk 1598 – 1658

12. Hvorfor hun sendte sit tøj (dvs. ejendel) henad Sverige, os ganske uadspurgt i alle måder.
13. Om hun ikke en gang præsenterede (dvs. gav) os blyssukker til at betage os lysten til kvindfolk på en måneds til eller seks uger.
14. Om hun ikke har haft pigerne på skildvagt, at advare hende, når vi eller prinsen kom, således at rhingreven desto bedre kunne komme af vejen, førend vi kom nærmere.
15. Om hun ikke i seks uger lå på Kronborg med rhingreven uden vores forlov (tilladelse) og eksercerede sig ud i al cortesie med rhingreven, ligeledes lod trappedøren imellem sig og rhingreven stå åben både dag og nat.
16. Om hun ikke ved nattetide ledede (dvs. gennemrodede) vores klæder, skrivekontor (dvs. skab, skrin) igennem efter memorial sedler og andet, som hun hendes kanutter med kunne kontentere (dvs. glæde).
17. Om hun ikke uden nogen fornødenhed i en rum tid ikke søgte seng med os, ikke heller ville ligge inde hos os, men satte krog på døren mellem os og sig.
18. Om hun ikke sagde til vores elskelige kære søn, hertug Ulrik, at hun takkede Gud i himmelen, at hun måtte drage hjem til sit eget, at hun ad hverken se eller høre os længere.

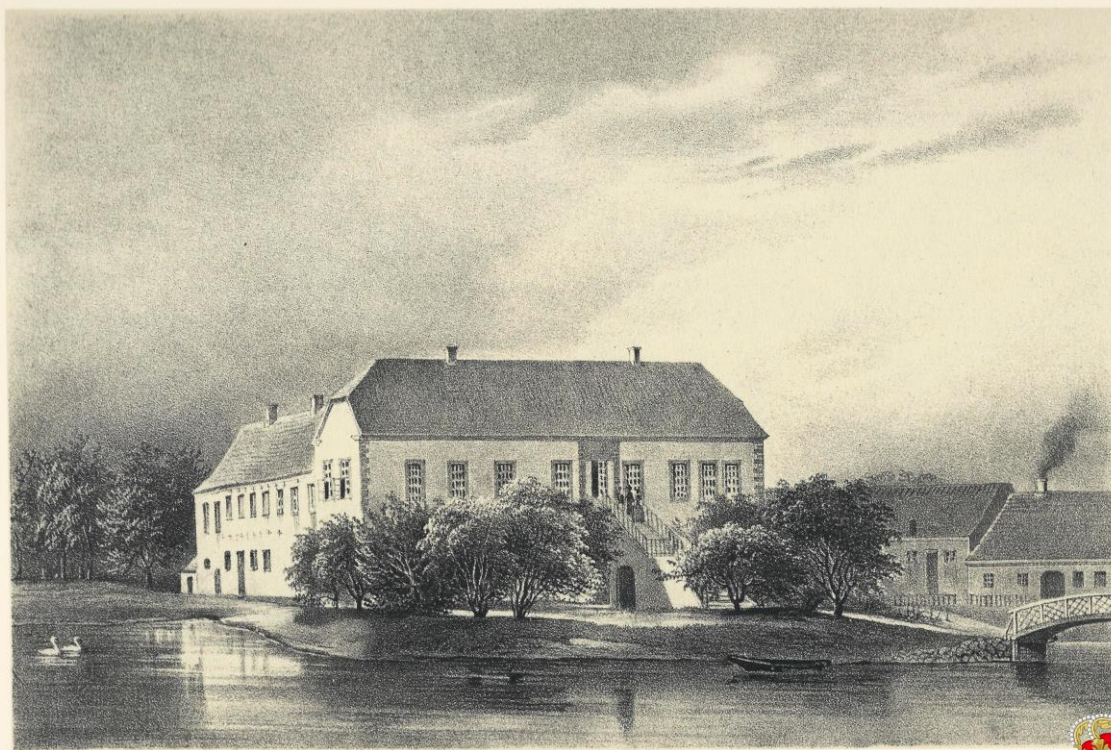
Kirsten Munks svar på disse klagepunkter kender vi kun fra kongens version. Men ifølge kongen gjorde Kirsten Munk for det første gældende, at hendes "opvartning", dvs. adfærd, over for kongen længe havde været upåklagelig. Men kongen benægtede, at dette var tilfældet. Selv om der i første omgang blev set bort fra de ovennævnte anklager om utroskab, så var der rigelig med andre klagepunkter, der kunne rettes mod hende. For det andet pegede fru Kirsten ifølge kongen på, at hun under stor fare og besvær havde gennemgået adskillige svangerskaber. Dette havde kongen imidlertid ingen forståelse for. Han gjorde opmærksom på, at det var noget, som gjaldt for alle kvinder og bebrejdede hende i øvrigt for omsorgssvigt over for børnene. Således havde hun angiveligt kaldt børnene for "unger, tæver og horeunger" og ladet dem gå for lud og koldt vand. Den ældste datter Anna Cathrine var således blevet forment adgang til Kirstens kammer, men måtte opholde sig hos "(tjenestepigerne og andet slør (dvs. pøbel)", som Christian 4. udtrykte det. ligesom Anna Cathrine havde måtte tage til takke med at spise hos tjenestefolkene og få af den mad, der var beregnet for disse, alt sammen imod kongens udtrykkelige befaling. Endelig var Kirsten Munk ifølge kongen forbitret over i sin tid at være blevet tvunget ind i ægteskabet med kongen imod sin vilje, men kongen bestred, at det i sin tid var gået til på den måde, tværtimod havde hun - som han huskede det, selv givet sit samtykke.

Kirsten Munk 1598 – 1658

Efter Kirsten Munks afrejse i 1630 så hun og kongen aldrig siden hinanden, men nogen formel skilsmisse fandt aldrig sted, men det kan selvfølgelig også diskuteres og blev diskuteret, hvor vidt de egentlig nogensinde var blevet lovformeligt gift. Der blev heller ikke nogen retssag, selv om der ved flere lejligheder blev lagt op til det, bl.a. med de ovennævnte spørgsmål, som man ellers skulle synes kunne danne grundlag for anklager om både utroskab, spionage, giftmordforsøg og trolddom, alt sammen strafbare handlinger i Christians 4.s Danmark.

Men fru Kirsten blev dig gentagne gange taget i forhør. I 1635 var kongen fast besluttet på at komme til klarhed over hendes forhold til rhingreven, der da var afgået ved døden, og lod derfor forfatte endnu en række spørgsmål, som en højtstående embedsmand og to biskopper fik i opdrag at rejse til Boller og her præsentere fru Kirsten for. Kongen havde på forhånd besluttet, at uanset hvad der måtte komme ud af forhøret, skulle hun arresteres og anbringes på slottet Stjernholm ved Horsens, hvor hun opholdt sig nogle måneder, inden hun fik lov at vende tilbage til Boller. Selv om der reelt var tale om en fængsling, så var opholdet dog ikke værre, end at hun modtog rigelige fødevareleverancer både fra sine egne godser og fra Stjernholm, ligesom hun havde mange besøgende. Bl.a. hendes morbror, Otte Marsvin, der var hendes værge, en række adelsdamer, en præst samt et par borgermadammer fra Horsens. I 1637 og 1646 blev hun på kongens ordre igen en tid sat under husarrest på Boller, og helt frem til si død i 1648 vedblev Christian 4. med jævne mellemrum med at fremsætte anklager og give udtryk for bitterhed og forurettelse mod hende.

F. Richardt del.

C. A. Reitzels Forlag

Em. Berentzen & Co. lith. fecit

BOLLER,
i Jylland, opført 1588.

Kirsten Munk 1598 – 1658

Oprindelig havde Christian 4. som nævnt anerkendt faderskabet til Dorothea Elisabeth, selv om hun var født påfaldende længe efter, at hans og Kirsten Munks ægteskabelige samliv var ophørt. Men da det efterhånden stod klart, at der ikke var nogen umiddelbart udsigt til forsoning imellem ægtefællerne, ændrede han holdning, fra lagde sig faderskabet og sendte den lille "kasserede frøken", som han benævnte hende, til Boller.

Dorothea Elisabeth blev - som skik og brug i fyrstelige og højadelige kredse var - opdraget hos sin mormor, Ellen Marsvin. Som 7-årig blev "paradisfuglen", et andet af Christian 4.s særegne udtryk om hende, sat i pleje i Hamburg og indtrådte senere i en katolsk nonneorden og endte sine dage i Køln.

Når Christian 4. ikke for hårdere frem over for Kirsten Munk, end tilfældet var, og f.eks. ikke lod gennemføre en retssag, skyldtes det bl.a., at hun havde mange velhavende og indflydelsesrige adelige slægtning, som kongen i så fald havde måtte lægge sig direkte ud med. Og måske også et lille håb om forsoning på et eller andet tidspunkt. Efter 1630 var således Kirsten Munk ude af kongens øje, men ikke af hans sind. Og en grund til at hun vedblev at være særdeles nærværende i hans bevidsthed var parrets mange børn og hans bestræbelser på at benytte disse til at fremme sine politiske mål.

Kirsten Munk døde som fange på Boller i april 1658.

Vibeke Kruse ? - 1648

Vibeke Kruse ? - 1648

Vibeke Kruse blev Christians faste livsledsagerske fra 1629 og de følgende 19 år frem til sin død i 1648. Vibeke Kruse var i tjeneste hos Kirsten Munk, men på et tidspunkt fyrede hun Vibeke og andre medlemmer af sin kvindelige tjenestestab "helt uformodentlige". Hvad der siden hændte, har kongen selv fortalt: "En dag eller to derefter som jeg om morgenen før dagen gik ned ad slottet hen ad Proviantgården, da så jeg et kvindfolk blandt folkene, som var klædt på adelsk (dvs. i adelig klædedragt), hvorfor jeg befalede at erfare, hvem det var. I det samme blev jeg var, at det var fru Ellen Marsvin, hvorfor jeg straks (sagde) til hende: Ellen, hvad gør du her så tidligt? Hvorpå hun svarede: Jeg har at tale med Eders Majestæt om noget, som ligger magt på (dvs. er mig magtpåliggende). Langt omsider spurgte hun mig ad, om hun måtte beholde Vibeke hos sig. Hvorpå jeg vendte mig om til hende og sagde: Ellen, hvad kommer det mig ved, hos hvem hun er? For mig må hun være hos hvem, det hende lyster. Hun er und, hun får vel en tjeneste igen. Hvortil hun svarede: det er vel, og om det intet er Eders Majestæt imod, da vil jeg gerne have hende hos mig. Hvortil jeg svarede: ja. såmænd, al den del, jeg har i hende, den vil jeg gerne oplade (overlade) dig. Så takkede hun mig og tog sin afsked fra mig og tog lige ned ad byen og ville ikke blive til et måltid hos mig på slottet.

Christian 4. undrede sig altså såre over, hvad i alverden det kom ham ved, hvem, Ellen Marsvin ville ansætte i sin tjeneste. Det viste sig imidlertid, at hun havde skumle bagtanker. Nogle uger senere var kongen i Svendborg med et af flådens skibe. Det trak imidlertid ud med at få skibet gjort klar, og Ellen Marsvin inviterede derfor kongen til sin nærliggende herregård, Kærstrup på Tåsinge (i dag Valdemar slot). Og under kongens ophold her blev han ved Ellen Marsvins mellemkomst bragt sammen med Vibeke Kruse og indledte et kærlighedsforhold til hende. Og da kongen nogen tid senere på gennemrejse fra hertugdømmerne aflagde besøg på en anden af Ellen Marsvins herregårde, fik han atter lejlighed til at træffe Vibeke Kruse, der nu var kendeligt gravid. Ellen Marsvin spurgte kongen: "Nådigste herre, hvorledes behager Vibeke Eders Majestæt nu?" og kongen fortsætter: "Hvortil jeg intet svarede, men lo deraf. Siden tilbød fru Ellen sig, at hun ville lade Vibeke ligge i barselsseng på en af hendes gårde, hvis hun måtte. Hvortil jeg intet svarede, men gik fra hende".

Ellen Marsvin optrådte altså som koblerske. Og hendes tilbud om at lade Vibeke få lov at føde på et af hendes godser var ikke blot udtryk for gæstfrihed og generøsitet, men også for anerkendelse. Seksuel aktivitet uden for ægteskabet var på den tid forbudt og strafbar, børn født uden for ægteskab blev benævnt uægte børn, og et herskab var i sin gode ret til at bortvise ugifte gravide kvinder. Det havde Ellen Marsvin altså kunne gøre med Vibeke, men valgte netop ikke at gøre det, så der var altså tale om en anerkendelse fra hendes side af kongens og Vibekes forhold. Hvorfor i alverden handlede hun således? Hvad ville hun opnå?

Vibeke Kruse ? - 1648

Sagen var den, at Ellen Marsvin var særdeles misfornøjet med, at datteren Kirsten Munk havde brudt med Christian 4. Hun havde i sin tid været ivrig for, at datteren knyttede forbindelse med konge pga. de økonomiske fordele, hun blev villig til at få ud af det og frygtede nu for, at det fra nu af ville være forbi med de fordelagtige forretninger, hun kunne gøre med sin kongelige svigersøn. Hun håbede - ligesom kongen i øvrigt på, at det ville muligt at forsones datteren og svigersønnen. Hendes værste frygt i den henseende var, at kongen fandt en anden adelsfrøken til at overtage Kirstens plads og dermed effektivt spærre for, at hun kunne vende tilbage. Det var for at forhindre dette, at hun tog Vibeke Kruse i sin tjeneste og arrangerede forbindelsen mellem hende og kongen på Tåsinge. Hun ville derved skaffe kongen midlertidigt kvindeligt selskab og seksuel adspredelse med den borgerligt fødte Vibeke Kruse. Hun har antagelig regnet med, at kongen hurtigt og ubesværet ville kunne skille sig, ligesom det efter tidens normer var aldeles udelukket, at noget ægteskab ville kunne komme på tale mellem kongen og en borgerligt født. Vibeke ville, således har Ellen Marsvin ræsonneret, let kunne lempes ud igen, når det atter var kommet til forsoning mellem kongen og Kirsten Munk.

Men der kom bare aldrig nogen forsoning. Ellen Marsvin måtte tværtimod efterhånden se i øjnene, at hendes ide med at bringe kongen i forbindelse med Vibeke Kruse havde været et fejlgreb af de helt store. Vibeke havde nemlig fra sin tid i tjeneste hos Kirsten Munk et indgående lendskab til sin tidligere frues gøre og laden, herunder utroskab, hvad hun havde mulighed for at underholde kongen med og ganske givet også gjorde. Hendes egen stilling som kongens elskerinde afhang af, at kongen ikke blev forsonet med Kirsten Munk, og hun har som kongens nære fortrolige haft mulighed for at gøre sit til, at Kirsten Munks utroskab i hvert fald ikke blev "underdrevet".

Ellen Marsvin indså, at hendes strategi med at bruge Vibeke Kruse altså var slået fejl. Derfor ændrede hun holdning og tog nu sin datters parti. Hun hævdede nu med stor styrke, at det var Vibeke Kruse, der havde været årsag til de kongelige ægtefællers sammenbrud. Da Vibeke Kruse og kongen først var kommen i forbindelse med hinanden i 1629, altså året efter at Kirsten Munk Mortensaften 1628 havde afbrudt samlivet med kongen, den kendsgerning blev Ellen Marsvin nu nødt til at se bort fra. Tværtimod måtte hun nu hævde, at der ikke kunne herske tvivl om, at Christian 4. var far til den kasserede frøken Dorothea Elisabeth. Det benægtede han at være og forlangte, at Ellen Marsvin skulle aflægge ed på sin påstandes rigtighed. Og da det kom til stykket, turde hun ikke gå så langt. Hvem der så var faren, ved vi ikke. Det er højst tvivlsomt, om det var rhingreven, for han havde forladt Danmark i 1628, og Christian 4. beskyldte da heller aldrig denne for at være barnefader, men udlagde imidlertid heller aldrig nogen anden. Men fra at være tænkt som et redskab i Ellen Marsvins hånd, der skulle bidrage til, at bruddet mellem kongen og Kirsten Munk ikke blev varigt, blev Vibeke Kruse en effektiv hindring for, at Kirsten Munk nogensinde ville kunne genindtage sin gamle position som kongens hustru.

Vibeke Kruse ? - 1648

Vibeke Kruse var som nævnt oprindelig i tjeneste hos Kirsten Munk. Officeren og diplomaten Ditlev Ahlefeldt mente at vide, at hun nærmere bestemt skulle have været vaskepige. Om hendes baggrund vides ikke meget. Den engelske gesandt Robert Sidney, jarl af Leicester, karakteriserede hende i 1632 som "et fruentimmer af meget lav herkomst" og hævdede endda, at hendes far skulle have været kohyrde, dvs. så langt nede i tidens sociale hierarki som man næsten kunne komme. Men dybest set var englænderens karakteristik nok ikke udtryk for andet en social foragt, fordi hun ikke var adelig, og moralsk forargelse, fordi hun var elskerinde. Forargelsen fortsætter i hvert fald i de umiddelbart følgende sætninger af diplomatindberetningen: " men han (kongen) ligger hver nat hos hende, thi hun følger med ham alle vegne og han har et barn med hende. Sådant er denne konges levned: at drikke hver dag og ligge hver nat hos en hore. Gud være takket, som har givet England en så dydig konge, og den samme Gud velsigne og bevare ham længe."

Historikeren Sune Dalgård har fremlagt stærke indicier for, at hun var datter af eller i det mindste en nær slægtning til Henrich Kruse, der var husfoged på kongens ejendom i byen Krempe i Holsten der lå tæt ved den vigtige fæstningsby Glückstadt ved Elben, der var det danske monarkis sydgrænse. Hvis det er rigtigt, var Vibeke Kruse altså holstener og hendes familie kom fra embeds- og borgerstanden. På det sidste punkt har hendes baggrund i så fald lignet de to tidligere elskerinders. Kirsten Madsdatter og Karen Andersdatter.

En indikator på, at Vibeke Kruse stammede fra det sydlige Holsten, var det forhold, at kongen skænkede hende en række ejendomme, der lå netop her. I 1637 fik hun således foræret et hus i byen Glückstadt samt et gods i nærheden. Det peger også i retning af hendes tilknytning til egnen, at kongen i 1633 sørgede for at reservere et gravsted til hende ved altret i kirken i Krempe. Men også i København fik hun foræret en ejendom, der lå tæt ved slottet, ligesom hun blev tildelt et årligt "honorar" på 500 rigsdaler, senere forhøjet til 600. Derved var hun lønnet omtrent på niveau med en højere embedsmand.

Hun fødte i 1630 sønnen Ulrik Christian og i 1633 datteren Elisabeth Sophie, der begge fik tildelt efternavnet Gyldenløve. Vibeke Kruse opholdt sig ofte på de forskellige slotte sammen med kongen, parrets fælles børn foruden Kirsten Munks døtre, der også boede hos kongen. Hun synes ikke mindst at have ledsaget kongen på de mange rejser rundt om i sine riger og lande, som han vedblev at foretage sig frem til sin død. Hun var også med, da kongen i 1641 opholdt sig i en militærlejr i Holsten, og efter nytår 1644 gav kongen ordre til, at der ombord på orlogsskibet "Trefoldigheden" skulle indrettes en kahyt til Vibeke Kruse foruden plads til hendes "dreng og fyrbøder". Om hun var med ombord under søslaget ved Kolberger Heide i juli samme år - det slag, hvor Christian 4. mistede det ene øje - vides ikke men det er nok troligt.

Vibeke Kruse ? - 1648

Hvordan forholdet og samlivet mellem hende og kongen var, ved vi ikke meget sikkert om. Men på grundlag af de indicier, som det sparsomme kildemateriale kan give og ræsonnementer herover, vurderer historikeren Sune Dalgård: "Med sin rod i lavere stand var hun naturligt indstillet på at skulle vise lydighed, troskab og loyalitet over for de højere og herskende og da i særdeleshed over for kongen og hans nærmeste. Hun synes usvigeligt at have vist en sådan troskab og hengivenhed over for sin herre og ikke være veget fra ham, når han ønskede at have hende nær og søgt at tjene ham i et og alt. Hun sørgede vel først og fremmest for kongens personlige fornødenheder så som at sy poser til brug ved hans bad." Hun må med andre ord have været Kirsten Munks diametrale modsætning.

Spørgsmålet er så, om hun brugte sit nære forhold til kongen til at øve politisk indflydelse, sådan som det i samtiden blev hævdet, og som er blevet gentaget af senere historikere. Der er tidligere argumenteret for, at hun kan have haft en interesse i over for Christian 4. at beskrive sine oplevelser i Kirsten Munks tjeneste på en måde, så det ikke fremmede nogen forsoning. Der kan også findes en del eksempler fra kilde materialet på, at folk henvendte sig til hende med ønsker eller klagemål i den tro, at hun i kraft af sin nære relation til kongen ville være i stand til at bevæge kongen til at opfylde supplikanternes ønsker. Men det forhold, at mange mente, at hun som kongens elskerinde og samleverske ville være i stand til at udvirke, at kongen imødekom deres ønsker og klagemål, er ikke nødvendigvis det samme som, at det rent faktisk forholdt sig sådan. Sune Dalgård har fremfundet og nøje gennemgået de eksempler, der kan findes på, at hun tilsyneladende brugte sin position til at øve indflydelse på administrative og politiske anliggender. Men eksemplerne er begrænsede, og langt fra entydige. Et eksempel til at illustrere hvori fortolkningsproblemerne består, er følgende: i 1637 sendte kongens ældste søn, den udvalgte prins Christian, et brev til Vibeke Kruse med anmodning om at han ønskede, at hans livknægt, Hans Jensen, måtte få embedet som slotsfoged på Kronborg, og at han derfor ville bede Vibeke Kruse om at lægge et godt ord ind for ham. Og Hans Jensen fik faktisk embedet men, skriver Dalgård, "om det skyldtes hans kvalifikationer eller kongens ønske om at imødekomme sin søns anbefaling eller et godt ord fra Vibeke Kruse, lader sig vist ikke afgøre." Læge og kongelig botaniker Otto Sperling harcelerede i sin selvbiografi over en doven og uerfaren, ja helt igennem uduelig urtegårdsmand (gartner), der angiveligt i høj grad besværliggjorde Sperling virke som botaniker. Alle klager til kongen og anmodninger om at få ham udskiftet med en mere duelig og påpasselig urtegårdsmand var imidlertid forgæves, fordi urtegårdsmanden var gift med Vibeke Kruses søsterdatter. Sperling er imidlertid næppe noget helt pålideligt vidne på det punkt. Han var nemlig helt igennem Corfitz Ulfeldts, Leonora Christinas og Kirsten Munks Parti og følgelig særdeles fjendtlig indstillet over for Vibeke Kruse. Og som taber i denne magtkamp endte han sine dage i fængsel.

Vibeke Kruse ? - 1648

Det er således muligt at forestille sig, at Vibeke Kruse ikke benyttede sin position til at øve indflydelse på kongens politiske og administrative afgørelser, men blot var en god og trofast støtte, der nøje kendte sin plads i hierarkiet, for den efterhånden aldrende konge gennem de sidste næsten 20 år af hans lange regeringstid. Det er også muligt at forestille sig, at kongens forhold til Vibeke Kruse følgelig var et privat forhold uden politiske og samfundsmæssige implikationer. Den første mulighed kan godt have noget på sig. Men den sidste mulighed er helt forkert. Vibeke Kruse og hendes skæbne indgik nøje i den standende konflikt mellem kongen på den ene side og Kirsten Munk og hendes slægtninge på den anden, og i bredere forstand indgik Vibeke Kruse og hendes børn stærkt i modsætningsforholdet mellem kongemagt og adel, der var det alt overskyggende politiske og samfundsmæssige konfliktspørgsmål i de sidste årtier af Christian 4.s regeringstid.

Kongens sidste regeringsår blev en del formørket af nederlaget til Sverige. Samtidig voksende en mistillid mellem konge og rigsråd. Den aldrende konges helbred havde længe været vaklende og flere og flere opgaver gik over til kongens svigersøn Corfitz Ulfeldt. Denne havde varetaget sit embede på en måde, så Rigsrådets interesser blev tilgodeset for slet ikke at tale om Ulfeldts egne. (Corfitz Ulfeldt 1606 - 64 gift med Leonora Christine 1624 - 98 datter af Kirsten Munk). Ulfeldts stillingtagen for Kirsten Munk imod kongen førte dog til, at Christian 4. i stigende grad kom på kant med sin rigshofmester og svigersøn og begyndte at interessere sig nærmere for dennes embedsførelse. Ulfeldt på sin side begyndte i højere og højere grad at blive talsmand for Rigsrådets synspunkter og interesser i opposition mod kongen mange politiske initiativer. Men trods sin voksende uvilje og mistanke mod sin svigersøn var kongen, svækket af sygdom og politisk modgang som han var ikke i stand til at tage et opgør. Dertil kom, at Vibeke Kruse i begyndelsen af 1647 blev syg. Sygdommen skal have givet sig udslag i alvorlig åndelig og mental svækkelse. Kongen nærede mistanke om, at det var tale om en forgiftning, og at det var kredsen omkring Kirsten Munk, der stod bag. Han lod anstille en undersøgelse, men nogen konklusion kunne man ikke nå frem til, og det er ikke muligt at sige noget sikkert om sygdommens art, eller hvorvidt der virkelig var tale om en forgiftning.

Endnu en katastrofe ramte den aldrende konge, idet den udvalgte tronfølger prins Christian døde i juni 1647. I løbet af februar 1648 blev hans tilstand nemlig svækket mærkbart, og den 21. februar forlangte han at blive transporteret fra Frederiksborg til Rosenborg for endnu en gang at se sin hovedstad. Den 28. februar udånde han her. Vibeke Kruse og datteren Elisabeth var fulgt med kongen fra Frederiksborg. Men på Rosenborg tog Corfitz Ulfeldt, bistået af hustruen Leonora Christina samt parret håndgangne mænd over, så Vibeke Kruse har næppe haft lejlighed til at sidde hos kongen ved hans dødsleje. Og næppe havde han draget sit sidste suk, førend Vibeke Kruse og datteren brutalt blev vist ud af slottet. Rigskansleren Christen Thomesen Sehested ville stille en karat til deres rådighed, men det fandt Ulfeldt - parret ville være at gøre dem for megen ære, så hun måtte tage til takke med en gammel postvogn.

Vibeke Kruse ? - 1648

Den 13. april 1648 skrev Kirsten munk og hendes søn grev Valdemar Christian og hendes svigersønner til Rigsrådet og forlangt at Vibeke Kruse blev retsfulgt. Hun blev i brevet benævnt "et letfærdigt ugudeligt menneske", og sagen blev fremstillet således at Vibeke Kruse med sine løgne, bagvaskelser og "sit forbandede levned" havde været årsagen til, at kongens og Kirsten Munks ægteskab var gået i stykker. Angiveligt for at skåne den afdøde kongens ære forlangte Kirsten Munk at retssagen skulle behandles "i enrum" dvs. bag lukkede døre. Sagt på en anden måde lagde hun og sønnerne op til at gældende lov og ret skulle tilsidesættes for Vibeke Kruses vedkommende.

Men så vidt ville rigsrådet ikke gå.

Der blev forhandler frem og tilbage, men til slut ville svigersønnepartiet ikke gennemføre en retssag på de vilkår som Rigsrådet tilbød. Under alle omstændigheder, så bukkede Vibeke Kruse under for sin langvarige sygdom sidst i april 1648. Til trods for, at hun af kongen i sin tid havde fået skøde på et gravsted i kirken i Krempe, og til trods for, at datteren Sophie Elisabeth arbejdede på at få hende gravsat i Vor Frue Kirke i København, så fik Ulfeldt parret som en sidste hævnakt gennemført, at hun blev begravet på fattigkirkegården uden for Københavns volde - om natten og uden ceremoni. Det blev tillige set som en særlig hån, at hendes begravelse fandt sted, førend Christian 4. var blevet bisat. Det blev dog alligevel ikke hendes sidste hvilested. I 1652 da de politiske konjunkturer havde ændret sig til Kirsten Munk og svigersønnernes ugunst, lod Vibeke Kruses søn Ulrik Christian Gyldenløve hende genbegrave i Kølstrup kirke ved Kerteminde. I dette sogn ejede han nemlig herregården Ulriksholm, som hans far Christian 4. havde skænket ham.

Leonora Christine

Corfitz Ulfeldt

Ellen Marsvin 1572 – 1649 godsejer lensmand

Født 1.2.1572 på Landskrona Slot, Skåne, Død 11.11.1649 på Holckenhavn, Vindinge Svendborg amt.

Forældre: Rigsråd Jørgen Marsvin (ca. 1527-81) og Karen Gyldenstjerne (ca. 1542-89).

Gift 29.6.1589 med godsejer, lensmand Ludvig Munk, født 1537, død 8.4.1602 på Lundegård, Nørre Broby. søn af godsejer Ludvig Munk og Kirstine Pedersdatter Lykke..

Ludvig Munk

Gift 11.1.1607 med godsejer, lensmand Knud Rud, Født 11.3.1556 på Vestervig Kloster, Vestervig, Død 22.7.1611 på Odensegård, søn af admiral, rigsråd Erik R. og Anne Hardenberg.

Børn: Kirsten (1598).

Ellen Marsvin 1572 – 1649 godsejer lensmand

Da Ellen Marsvin blev født i 1572, havde Danmark og Sverige et par år forinden sluttet Den Nordiske Syvårskrig, og i den næste menneskealder var der fred samt gode konjunkturer for landbruget. Hendes fader Jørgen Marsvin tilhørte landets økonomisk-politiske elite, og hun voksede op i et miljø, præget af rigdom, godsopkøb og byggeri. Jørgen Marsvin, hvis karaktertræk tilsyneladende er gået i arv til både hans datter (Ellen Marsvin) og videre til hans barnebarn (Kirsten Munk).

Jørgen Marsvin sad som lensmand på Landskrona slot i Skåne i 1572, da hans og hustruen Karen Gyldenstjernes datter Ellen, blev født ind i en slægt der brugte den lille nordiske hval i sit våbenskjold. Den fredsommelige hval var dog på ingen måde synonym med den stridsomme lensmand, der ikke alene var kendt for sin store virkelyst, men desværre også for en hensynsløshed, der gav sig udslag i mange klager over hans embedsførelse, at han i 1578 måtte forlade sin post på slottet i Skåne. Han og familien flyttede derefter til Odensegård, hvor han kom til at bestride en ny post som lensmand. Men hvis lensmanden var et besværligt gemyt, blev Ellen til gengæld født ind i en tid, hvor freden lagde sig mildt over Danmark efter den nordiske syvårskrig endelige afslutning i 1570. Landet var intakt og gik uden afståelser en ny epoke i møde med gode konjunkturer for både handel og landbrug. Barndom miljøet i lensmandsgården var netop indbegrebet af rigdom med opkøb af godser, ombygninger og der i det hele taget prægede både Danmark og Sverige, hvor det ene storstillede herregårdsbyggeri efter det andet skød op som magtcentre i stort set enhver krog af landet. Ikke så få store og mindre gårde kom med tiden til at bære Ellen Marsvins navnetræk, for hun arvede foruden sin fars hårde sind også hans energi, virkelyst og trang til rigdom.

Forældrenes ægteskab var præget af idelige barnefødsler. Ellen Marsvin havde fire ældre søskende og fik fem yngre. Skønt faderens officielle sendelser, tildeling af len og optagelse i rigsrådet viste, at han nød hoffets gunst, skyldtes hans forflyttelse i 1578 fra Odensegårds len til Sølvitsborg formentlig de mange klager over hans embedsførelse. Hans økonomiske virkelyst var åbenbart parret med en vis hensynsløshed. Helt i tidens ånd strakte denne virkelyst sig også til at arrangere et passende ægteskab for Ellen Marsvin. Og da hun i 1589 som 17-årig ægtede den 52-årige godsrige Ludvig Munk, der havde en fortid som hofmarskal og statholder i Norge, og som nu var norsk lensmand, havde forældrene ikke blot fundet et socialt og økonomisk passende parti, men åbenbart også en mand, hvis robuste moral lignede faderens.

Jørgen Munk har uden tvivl været hende en hengiven og tålmodig bejler, for det fortælles om ham, at han uder en ridetur sammen med den unge frøken Ellen i skovne ved Rold, nord for Hobro, kom til et meget vådt areal, hvor naturen lå smukt hen som mose og eng. Netop på denne plet foretog godsejeren sin evarme følelser for den unge dame, hvorefter hun tog sin ene handske af og svarede ham, at hvis han kunne bygge en borg der hvor handsken faldt, ville hun gifte sig med ham, når den stod færdig. Byggeriet gik i gang i 1581 og i 1589 kunne den forelskede godsejer endelig føre sin brud ind på sin prægtige borg, Nørlund, som sin hustru, men først nå år senere blev ægteskabet beriget med deres eneste barn, datteren Kirsten, der blev født på gården.

Ellen Marsvin 1572 – 1649 godsejer lensmand

Under en retssag i Norge kom Munks embedsmisbrug og hårdhændede behandling af bønderne for dagens lys. Den unge Ellen Marsvin har sikkert i perioder måttet tage sig af den daglige drift, når ægtefællen besøgte sine norske len, og da hun som 30-årig blev enke i 1602, forestod hun driften alene.

Fem år senere giftede hun sig igen med en noget ældre mand, den 50-årige Knud Rud. Denne gang afspejlede giftermålet formentlig hendes egne ønsker, men atter får man indtryk af et velovervejet ægteskab. Rud var lensmand på det indbringende Odensegårds len og søn af en rigsråd. Ellen Marsvin knyttede således igen forbindelse til adelens højeste lag. I 1611 blev hun enke for anden gang. I det kortvarige ægteskab var der ingen børn; fra sit første ægteskab havde hun datteren Kirsten.

Nordahl

C.A. Reitzel's Forlag

J.W. Tegner's Kjøbenhavn lith.

N Ö R L U N D
i Jylland.

Ellen Marsvin 1572 – 1649 godsejer lensmand

Efter Munks død, da Ellen Marsvin stod alene for landbrugsdriften, møder vi de første vidnesbyrd om hendes forretningssans, der også gav sig udslag i påholdenhed. Og efter Ruds død kastede hun sig med energi over godsdrift, godsopkøb og byggeri. Det har givet hende et image som hård forretningskvinde, og datteren har næppe fået den nødvendige kærlighed og opmærksomhed. Men Ellen Marsvin var selv vokset op og blev giftet ind i et miljø, hvor benhårde økonomiske kalkuler var hverdagen. Netop de første årtier af 1600-tallet var præget af spekulationskøb og -salg af adelsgods. Det var en proces, der førte til en polarisering inden for adelen. Mange blev fanget i dette net af lån og kautioner, der resulterede i flere fallitter, men også i en koncentration af store godsmasser på få hænder. Ellen Marsvin var en af dem, der med størst dygtighed forstod at udnytte situationen. I 1625 besad en adelig godsejer i gennemsnit 600 tdr. hartkorn. Hun ejede 7.600 tdr. og var dermed utvivlsomt den største godsejer på Fyn. Hertil hjalp også det i 1615 pludselig opståede kærlighedsforhold mellem datteren Kirsten Munk og Christian 4., hvad Ellen Marsvin behandlede som et forretningsanliggende. Hun ønskede ikke, at datteren blot skulle være endnu en i rækken af monarkens løse forhold efter dronning Anna Cathrines død i 1612 og førte langvarige forhandlinger med kongen. Som resultat blev der opsat et juridisk dokument, som sikrede Munk et len på livstid efter kongens død, og hun blev gift til kongens venstre hånd, dvs. hun var hustru, men ikke dronning.

For datteren arrangerede Ellen Marsvin et ægteskab på samme måde, som hun selv var ude for i sin ungdom, denne gang blot med større perspektiver. Hun kom hurtigt på talefod med sin kgl. svigersøn, der tydeligvis beundrede hendes driftighed og økonomiske sans, og fik betroet både penge og børn, da ægteskabet mellem Munk og kongen blev velsignet med en halv snes børn. At Ellen Marsvin forestod opdragelsen af børnene var helt i tidens ånd, men næppe heldigt, da hendes følelseskolde natur og hektiske forretningsliv åbenbart ikke gav meget plads til hverken datteren eller børnebørnene. Mere held havde hun med de midler, som kongen lod hende forvalte på hustruens og børnenes vegne. Når Ellen Marsvin lånte penge af kongen, optrådte hun åbenbart som stråmand for denne ved opkøbet af hovedgårdene Boller ved Vejle og Rosenvold ved Randers. Hun fik leverancer til proviantering af kronens skibe, og nok så vigtigt var hun en af de få kvinder, der opnåede len, nemlig Dalum Kloster i tiden 1620-39. På flere måder blev det katastrofalt for Ellen Marsvin, at forholdet mellem datteren og kongen brast i 1630 efter Munks affære med rhingreven Otto Ludwig af Salm.

Rhingreve Otto Ludwig af Salm

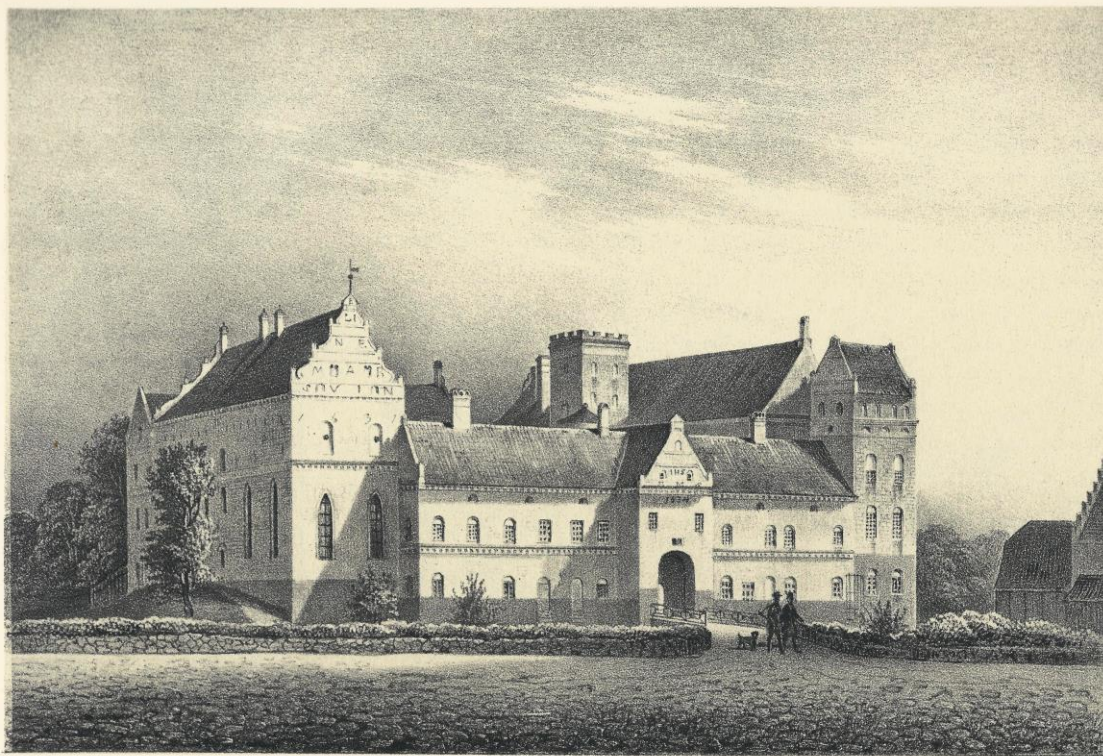
Ellen Marsvin 1572 – 1649 godsejer lensmand

Ellen Marsvin forsøgte at gribe ind i sagen ved at føre Vibeke Kruse sammen med kongen, hvad enten det var for at bevare forbindelsen til kongen eller for at give ham skylden for bruddet. Hun forsøgte også at forlige kongen og datteren og ikke mindst at få ham til at vedkende sig faderskabet til Munks sidstfødte Dorothea Elisabeth. Alt sammen forgæves. Hun kunne styre økonomi og godsdrift, men ikke kongens og datterens følelser. Alligevel lykkedes det hende at bevare et godt forhold til ham i nogle år. Umiddelbart efter bruddet i 1630 blev hun beordret til at overdrage Boller og Rosenvold til datteren. Men frem gennem 1630'erne blev han i stigende grad irriteret over hendes forsøg på at få ham til at anerkende Dorothea Elisabeth. Ellen Marsvin blev sat fra opdragelsen af hende, og i 1639 mistede hun Dalum Kloster. I 1640'erne levede hun tilbagetrukket fra det politiske liv.

For eftertiden er Ellen Marsvin især kendt som godssamler og for sin byggeaktivitet. Efter sin første mand arvede hun Nørlund i Nordjylland og Lundegård på Fyn; i 1615 købte hun en part af Vallø med Egeøjegård og Lellinge i Østsjælland samt Ulfeldtsholm, det nuværende Holckenhavn, på Fyn. Sidstnævnte hovedgård forøgede hun 1629-36 med to fløje, en kostald og en hestestald og omdøbte den til Ellensborg. Foruden de jyske Rosenvold og Boller anskaffede hun sig i 1620'erne Kærstrup på Tåsinge og Vejlevgård, ligesom hun mageskiftede sig til Thurø, hvor hun senere opførte en ladegård og Thurø Kirke. På Lundegård opførte hun en ladebygning, ligesom hun lod udføre byggearbejder på Dalum Kloster. Ellen Marsvin var et produkt af sin tid. Hun tilhørte dem, der talentfuldt fik manøvreret sig igennem de vanskelige år. Der kendes andre eksempler på adelskvinder, der forestod landbrugsdrift og herregårdsbyggeri; men hun skiller sig ud i flere henseender. Forbindelsen til hoffet som kongens svigermoder bragte nogle fordele. Det var ret usædvanligt med kvindelige lensmænd, og hendes storstilede godsopkøb og byggeaktivitet var også i særklasse. Det er sammenfaldet af hendes langvarige enkestand, de ustabile forhold på godsmarkedet og hendes snævre forbindelse til hoffet, der muliggjorde en udvikling af de sider i hende, som ellers kun blev fuldt udfoldet hos mænd.

Den aldrende Ellen Marsvin levede de sidste år af sin tilværelse tilbagetrukket fra det politiske liv. Hun havde hyppig kontakt til sin datter (Kirsten Munk), til trods for deres indbyrdes strid om Kirstens forliste forhold til kongen, som hendes mor i øvrigt aldrig tilgav hende: Kongens tidligere svigermor, godejerske og hans børns mormor døde 77 år gammel i 1649 på sin prægtige renæssanceborg Ellensborg ved Nyborg. Elle Marsvin blev gravsat i Nr. Broby kirke sammen med sine to ægtemænd, Ludvig Munk og Knud Rud. Alle tre kister blev gravsat i kirkens krypt, og under en restuarering af kirken i 1942 til 1944 blev skeletresterne af de tre ægtefæller overført til nye, enkle kister. I den forbindelse blev skeletterne genstand for en større antropologisk og patalogisk undersøgelse, der bl.a. vist, at Ellen havde et kraftigt bygget kranie med regelmæssige træ, en velproportioneret næse, store øjenhuler, en høj hvælvet pande og noget udstående fortænder med angreb af caries, hagen var karakterfast, og det er påfaldende, at der blandt hovedhårene ikke fandtes eneste gråt hår. Skelletresterne viste desuden, at en fremskridende alderdomssvækkelse havde plaget den karakterfaste godsejerske, inden hun fandt sit sidste hvilested mellem sine to ægtemænd efter 38 år som enke.

Ellen Marsvin 1572 – 1649 godsejer lensmand

F. Richardt del.

C.A. Reitzels Forlag.

Em. Petersen & C. F. Joh. Inc.

HOLCKENHAVN,

(i Fyen. forhen Kogsbølle, Ulfeldsholm, Ellensborg og Nygaard.)

Ellensborg/Holckenhavn

Dalum Kloster var tidligere hovedsæde for det kongelige len i Odense. Christian IV forlenede fra 1620 til 1639 lenet til sin svigermor Ellen Marsvin og her opdrog hun nogle af kongens børn med Kirsten Munk.

Leonora Christina tilbragte som lille pige nogle år på Dalum hos mormor.

Kilder

Michael Bregnsbo: Til Venstre hånd
Danske Knges Elskerinder
Gyldendal 2010

Bodil Wamberg: Christian IV
En mand under Indflydelse
Aschehoug 2005

Maleri af Christian 4. på sit dødsleje. Kongen døde den 28. februar 1648 i sit sengekammer på Rosenborg Slot. Efter at kongen var blevet såret under søslaget på Kolberger Heide 1644 og mistede synet på højre øje måtte kongens ansigt ikke males. Billedet af kongen på hans dødsleje viser ham således også kun i profil.

Det var en udbredt skik, at afbilde kongefamiliens afdøde medlemmer. På Rosenborg findes der således flere eksempler på konger der ligger på "lit de parade".

